

Diplomová práce

Program inspirovaný pedagogikou Marie Montessori

Studijní program:

N0922A190002 Vychovatelství

Autor práce:

Bc. Kristýna Shánělová

Vedoucí práce:

doc. PhDr. Dana Kasperová, Ph.D.

Katedra pedagogiky a psychologie

Liberec 2023

Zadání diplomové práce

Program inspirovaný pedagogikou Marie Montessori

Jméno a příjmení:

Bc. Kristýna Shánělová

Osobní číslo:

P20000843

Studijní program:

N0922A190002 Vychovatelství

Zadávající katedra:

Katedra pedagogiky a psychologie

Akademický rok:

2019/2020

Zásady pro vypracování:

Cíl: vytvořit, zrealizovat a reflektovat program inspirovaný pedagogikou Marie Montessori

Metody: návrh, realizace a reflexe programu

Požadavky: studium odborné literatury k danému tématu, tvorba programu, realizace programu, reflexe programu, navrnutí změn pro zlepšení programu

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování práce:

tištěná/elektronická

Jazyk práce:

Čeština

Seznam odborné literatury:

DOLEŽALOVÁ, Edita, KUČEROVÁ, Alena. *Hry v přírodě a s přírodou*. Praha: Mladá fronta, 2004. ISBN 80-204-1142-9.

LUDWIG, Harald. *Vychováváme a vzděláváme s Marií Montessoriovou: (praxe reformně pedagogické koncepce)*. Praha: ČS EFFE, 2000. ISBN 80-7194-266-9.

MONTESSORI, Maria. *Objevování dítěte*. Praha: Portál, 2017. ISBN 978-80-262-1234-8.

NEJEDLÝ, Petr a VANĚČEK, Jiří. *Připravujeme tábor*. Praha: Práce, 1992. ISBN 80-208-0085-9.

RÝDL, Karel. *Metoda Montessori pro naše dítě: inspirace pro rodiče a další zájemce*. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2006. ISBN 80-7194-841-1.

ZAPLETAL, Miloš. *Vycházky a výlety s dětmi: zážitky, objevy, hry, zábava, poznání*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-750-7.

ZELINKOVÁ, Olga. *Pomoz mi, abych to dokázal: pedagogika Marie Montessoriové a její metody dnes*. Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-071-5.

Vedoucí práce:

doc. PhDr. Dana Kasperová, Ph.D.

Katedra pedagogiky a psychologie

Datum zadání práce:

30. dubna 2020

Předpokládaný termín odevzdání:

29. dubna 2021

L.S.

prof. RNDr. Jan Pícek, CSc.
děkan

prof. PhDr. Tomáš Kasper, Ph.D.
vedoucí katedry

Prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci jsem vypracovala samostatně jako původní dílo s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé diplomové práce a konzultantem.

Jsem si vědoma toho, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu Technické univerzity v Liberci.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti Technickou univerzitu v Liberci; v tomto případě má Technická univerzita v Liberci právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Současně čestně prohlašuji, že text elektronické podoby práce vložený do IS/STAG se shoduje s textem tištěné podoby práce.

Beru na vědomí, že má diplomová práce bude zveřejněna Technickou univerzitou v Liberci v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů.

Jsem si vědoma následků, které podle zákona o vysokých školách mohou vyplývat z porušení tohoto prohlášení.

Poděkování

Tímto bych chtěla poděkovat své vedoucí doc. PhDr. Daně Kasperové, Ph.D. za její trpělivost a odborné vedení. Vím, že to se mnou není lehké. Samozřejmě nesmím opomenout také mou rodinu a přátele, kteří mi pomáhali a podporovali mě, i když jsem byla tisíce kilometrů daleko. Vy všichni budete mít v mém srdci speciální místo.

Anotace

Diplomová práce se zaměřuje na vytvoření programu inspirovaného pedagogickou koncepcí Marie Montessori. Teoretická část práce přibližuje alternativní vzdělávání, a především pedagogickou koncepci vzdělávání Marie Montessori. Specifikuje věkovou skupinu účastníků, zaměřuje se na neformální vzdělávání a svět kolem nás. Především tedy na prostředí, ve kterém se bude program realizovat. Praktická část popisuje vytvořený program, jeho realizaci, reflexi i návrhy pro zlepšení. Pro dosažení cíle jsem blíže studovala Montessori vzdělávání. Vytvořila jsem SVUČ na téma alternativního vzdělávání, našla jsem si práci v Montessori školce a během svého pobytu ve Spojených státech amerických jsem navštívila Montessori školu.

Klíčová slova

Montessori pedagogika, alternativní vzdělávání, neformální vzdělávání, pobyt v přírodě

Annotation

The diploma thesis focuses on the creation of a program inspired by Maria Montessori's pedagogical concept. The theoretical part of the work approaches alternative education, and above all the pedagogical concept of Maria Montessori education. It specifies the age group of participants and focuses on non-formal education and the world around us. Especially, the environment in which the program will be implemented. The practical part describes the created program, its implementation, reflection, and suggestions for improvement. To achieve this goal, I studied Montessori education more closely. I created SVUČ on the subject of alternative education, found a job in a Montessori kindergarten, and visited a Montessori school during my stay in the United States of America.

Key words

Montessori pedagogy, alternative education, informal education, stay in nature

Obsah

Seznam obrázků	10
Seznam zkratk	12
Úvod.....	13
Teoretická část	15
1 Pedagogický koncept Marie Montessori.....	15
1.1 Reformní pedagogika	15
1.2 Maria Montessori.....	17
1.3 Montessori pedagogika.....	19
1.4 Školní družina.....	21
2 Vývojová hlediska	23
2.1 Druhá rovina: Mysl uvažování	26
2.2 Třetí rovina: velká transformace	26
2.3 Montessori a Piaget	27
3 Neformální vzdělávání.....	30
4 Svět kolem nás – Český ráj.....	33
Praktická část	36
5 Charakteristika programu	36
5.1 Plán programu	39
5.1.1 První den	39
5.1.2 Témata dnů	40
6 Organizační příprava.....	44
6.1 Strava a místa na spaní	44
6.2 Propozice pro rodiče.....	45
6.3 Komunikace s rodiči.....	46
6.4 Doprovodné vozidlo a doprava	46
6.5 Tvorba reportérského deníku.....	46

6.6	Rozpočet	47
7	Realizace programu	48
7.1	Závěrečná elipsa s dětmi	58
7.2	Úpravy programu během realizace	60
7.3	Zajímavé situace	61
7.4	Návrhy na úpravu programu	63
8	Fotodokumentace	66
	Diskuze a závěr	73
	Seznam použitých zdrojů	75
	Seznam příloh	77
	Přílohy	78

Seznam obrázků

Obrázek 1: Mapa území Českého ráje	33
Obrázek 2: Trasa putovního tábora	38
Obrázek 3: Konečná trasa putovního tábora	60
Obrázek 4: Čmelák.....	66
Obrázek 5: Úvod do programu.....	66
Obrázek 6: Cesta vlakem	66
Obrázek 7: Režisérský deník.....	66
Obrázek 8: Kobyłka zelená	66
Obrázek 9: Orientace v mapě	67
Obrázek 10: Cesta	67
Obrázek 11: Orientace na rozcestníku	67
Obrázek 12: Zápis do režisérského deníku	67
Obrázek 13: Zakládání ohně	67
Obrázek 14: Aktivita – ptáci	68
Obrázek 15: Na obědě.....	68
Obrázek 16: Večeře.....	68
Obrázek 17: V lese	68
Obrázek 18: Překonávání překážek.....	68
Obrázek 19: Odpočinek.....	68
Obrázek 20: Polední klid.....	68
Obrázek 21: Trosky.....	69
Obrázek 22: Čtení naučné tabule	69
Obrázek 23: Pozorování květiny	69
Obrázek 24: Vaření čaje.....	69
Obrázek 25: Určování květin	69
Obrázek 26: Vaření večeře.....	69
Obrázek 27: Snídaně	69
Obrázek 28: Stavba přístřešku	70
Obrázek 29: Zápis do deníku	70
Obrázek 30: Polední klid.....	70
Obrázek 31: Aktivita – stromy	70
Obrázek 32: Zámek Hrubá Skála	70

Obrázek 33: Aktivita – stavba mapy	70
Obrázek 34: Hrad Kost.....	71
Obrázek 35: Zajištění přístřešku	71
Obrázek 36: Hmyz na tváři	71
Obrázek 37: Příprava večeře	71
Obrázek 38: Příprava svačiny	71
Obrázek 39: Balení věcí	71
Obrázek 40: Aktivita – strom.....	72
Obrázek 41: Osmisměrka – květiny	72
Obrázek 42: Mapa cesty	72
Obrázek 43: Můj brouk	72
Obrázek 44: Propozice pro rodiče – strana 1	78
Obrázek 45: Propozice pro rodiče – strana 2	79
Obrázek 46: Režisérský deník – přední strana	80
Obrázek 47: Režisérský deník – osmisměrka stromy	81
Obrázek 48: Režisérský deník – stromy.....	82
Obrázek 49: Režisérský deník – osmisměrka květiny	83
Obrázek 50: Režisérský deník – čaj	84
Obrázek 51: Režisérský deník – osmisměrka ve stínu a pod kamenem	85
Obrázek 52: Režisérský deník – můj brouk	86
Obrázek 53: Režisérský deník – osmisměrka ptactvo.....	87
Obrázek 54: Režisérský deník – konstrukce hnízda	88
Obrázek 55: Režisérský deník – mapa	89
Obrázek 56: Režisérský deník – poznámky	90
Obrázek 57: Režisérský deník – zadní strana	91
Obrázek 58: Souhlas s využitím fotografií.....	92

Seznam zkratek

aktualiz.	aktualizované
apod.	a podobně
cca	přibližně
č.	číslo
ČŠI	česká školní inspekce
CHKO	chráněná krajinná oblast
IDOS	informační dopravní systém
km	kilometry
kol.	kolektiv
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
např.	například
s.	strana
Sb.	sbírka zákonů
SVUČ	studentská vědecko-umělecká činnost
vyd.	vydání

Úvod

Montessori koncepce vzdělávání, která mě inspirovala k vytvoření programu, patří mezi alternativní koncepce vzdělávání. Vyznačuje se především tím, že na dítě nahlíží s ohledem na jeho individuální specifika a respektuje ho takové, jaké je. Dítě je tedy tvůrcem sebe sama. Tento systém je založený na samostatné činnosti, praktickém učení a spolupráci. Děti díky svým rozhodnutím objevují a prozkoumávají svět a rozvíjejí svůj maximální potenciál. Prostředí, které je obklopuje, jim tento rozvoj podporuje a umožňuje. Z toho důvodu je třída vybavená materiálem zaměřujícím se na určité oblasti rozvoje a každá pomůcka má svůj určitý řád. Skrze pomůcky a aktivity, které jsou dítěti nabízeny, se může rozvíjet svým tempem prostřednictvím vlastní zkušenosti. Jakmile jsou děti starší, chtějí objevovat svět i za jejich hranicemi rodiny, školy i města. Snažila jsem se tedy inspirovat výpravami, které děti organizují ve vyšších ročnících na Montessori základních školách.

Poprvé jsem se blíže s Montessori pedagogikou setkala během bakalářského studia Učitelství pro mateřské školy. Na začátku jsem nahlížela na tuto koncepci spíše negativně. Nejspíše mě zaskočilo to, že se děti v mateřské škole stoprocentně soustředily na své činnosti. Ve třídě vládlo ticho. Během dalších let studia na vysoké škole jsem začala zjišťovat, jak je tato koncepce pojata. Vytvořila jsem práci zabývající se přiblížením alternativních koncepcí během studentské vědecko-umělecké činnosti (SVUČ). Setkala jsem se s mnohými Montessori pedagogy a měla jsem možnost jejich práci sledovat. Díky této práci jsem si Montessori koncepci oblíbila a následně si i našla práci v Montessori mateřské škole. Všechny tyto zkušenosti mi pomohly sestavit program, který se Montessori pedagogikou inspiroje a alespoň z části se snaží této koncepci přiblížit.

Cílem této práce je **vytvořit program inspirovaný Montessori pedagogikou**. Ve vytvořeném programu bych chtěla využívat vybraných Montessori principů. Jako jsou například samostatnost a nezávislost, pohyb v učení, svoboda a zodpovědnost, zmíněná výprava či lidské tendence. Program bude realizován během putovního tábora, který organizuje nezisková organizace Rodinné centrum tudyZnudy. Protože v organizaci už několik let působím, chtěla bych program nejen vytvořit, ale podílet se i na jeho samotné realizaci, do níž vedle obsahové náplně programu pro děti patří i zajištění organizačních záležitostí (například zajistit doprovodné vozidlo, vytvořit instrukce pro rodiče, zabalit materiál, propagovat putovní tábor na instagramovém účtu organizace). V neposlední řadě je součástí praktické části diplomové práce i reflexe realizovaného programu.

V teoretické části diplomové práce bych chtěla přiblížit Marii Montessori a její vzdělávací koncepci. Specifikovat neformální vzdělávání a školní družinu. Přiblížit vývojová specifika i s ohledem na koncepci Marie Montessori. Druhá část práce se bude zaměřovat na přípravu a realizaci programu. Dále také na zajištění organizační přípravy, popis realizace programu a jeho reflexi. V konečné fázi uvedu návrhy na úpravu programu pro jeho zlepšení. Celý program přiblížím též fotodokumentací.

Teoretická část

1 Pedagogický koncept Marie Montessori

1.1 Reformní pedagogika

Reformní pedagogika je pojem, který pojmenovává pedagogické koncepce, které vznikají z kritického pohledu na vzdělávání a výchovu koncem 19. století a začátkem 20. století. Především šlo o kritiku negativních dopadů školského systému. Reformní pedagogika má mezinárodní dopad, a tak v Evropě i mimo ni vznikají nové pedagogické koncepce. Tyto tvůrce a stoupence reformní pedagogiky především spojuje:

- pedocentrismus (centrem výchovy a vzdělávání je dítě, přihlíží se k jeho zájmům, vývoji i potřebám – k jeho individualitě)
- kritika tradiční školy (proti tradičnímu vyučování)
- svobodná výchova dítěte (pedagog nezasahuje do vývoje, má jej respektovat a podporovat)
- respekt k dítěti
- individualizace (respekt k individuálním stránkám dítěte)
- kooperace (podporovat spolupráci, skupinová výuka)
- koncentrace (dát dítěti potřebný čas ke studování daného tématu, kterým se lze zabývat do hloubky)
- globalizace (témata odkazovat do života dětí, přirozeného světa a spojovat je v bloky)
- činnostní učení (řešení problémových situací i získávání zkušeností)
- projektová metoda (řešení daných projektů k předmětu)
- sebekázeň (podpora parlamentů a školní samosprávy)
- spolupráce s rodiči a veřejností

(Kasper & Kasperová, 2008, s. 113)

Ellen Keyová napsala spis *Století dítěte* (1900), ve kterém popisovala výchovu jako přirozený a svobodný proces. Vychovatel by jej měl podporovat a zbytečně do něj nezasahovat. Výchova ve škole by tak měla být podmíněna dítěti. Vyzdvihovala samostatnou práci, soustředění se na jedno téma, které je propojené se situacemi ze života a děti jsou během výuky aktivní. Keyová neopomíjela ani umělecké předměty, tělesnou výchovu a pracovní činnosti. Žáci měli mít i možnost výběru předmětů. Její spis se stal konceptem hnutí nové výchovy a ovlivnil diskuzi ohledně nových škol. Z poznatků o hnutích nových škol (reformní pedagogice) vznikla také Mezinárodní liga pro novou výchovu, která se snažila o osvobození dítěte, upravení školy stávající a o výchovu, která má základy ve vědě o dítěti. Zmíněná liga vydávala časopisy a realizovala mezinárodní shromáždění. (Zelinková, 1997)

Než se zaměřím na představitelku reformní pedagogiky, která mě inspirovala při tvorbě programu, chtěla bych alespoň krátce zmínit některé další představitele tohoto pedagogického směru. John Dewey, představitel pragmatismu, zastával pedocentrický přístup k výchově dětí. Snažil se využít především projektového vyučování a problémových metod. Rudolf Steiner ve své pedagogické koncepci považoval za základ antroposofii. Podle ní založil waldorfskou pedagogiku, která se opírá o vývojová stadia dítěte, jeho schopnosti učit se, a především jeho proměn. Dalšími představiteli jsou například Carleton Wolsey Washburne, Peter Petersen. Petrovič Blonskij, Ovide Decroly, Helen Parhutstová, Celestin Freinet i Georg Kerschensteiner. (Kasper & Kasperová, 2008)

Z českých představitelů mohu zmínit Annu Süsovou, zakladatelku pokusné mateřské školy. Zdůrazňovala tělesnou výchovu, rozumový vývoj podporovaný zkušenostmi z činnosti. František Krch, Ladislav Havrásek a Ladislav Švarc se snažili o vybudování výchovného ústavu, který zprvu sloužil dětem padlých legionářů. Především využívali fyzickou práci a tvořivou hru. Snažili se děti směřovat k poznání světa a jich samotných. Eduard Štorch založil Dětskou farmu v Praze, která se podobala dnešní škole v přírodě. Václav Příhoda přispěl myšlenkami ohledně vytvoření promyšleného systému vzdělávání. Takového, který je jednotný, vnitřně diferenciovaný, individuální k žákům a s podporou pracovních družstev. Dále také Otakar Chlup, Josef Bartoň, František Bakule, Božena Hrejsová, Frank Mužík. (Kasper & Kasperová, 2008)

V dnešní době nejsou inovace ve školství spojovány jen s teoriemi reformní pedagogiky. Vznikají inovace i v různých oblastech formálního i neformálního vzdělávání. Ke změnám dochází například z důvodu proměny společnosti, komunikace, technologií i ekonomiky. Obsah vzdělávání se změnil oproti tomu, jaká byla jeho náplň před 50 lety. Členění jednotlivých předmětů zůstává, ale vytváří se modifikace předmětové struktury (např. základy společenských věd). Vzdělávání se proměňuje, ale i přesto si zachovává stabilní rysy. (Průcha, 2012)

Inovace můžeme sledovat v různých oblastech: v rovině role a funkce školy, ve vnitřním chodu školy, v oblasti interakce jednotlivých aktérů a obsahu vzdělávání (nad předmětové celky, témata, projekty i mezipředmětové vztahy) a inovace v oblasti vyučovacích metod a forem práce (střídání forem práce, kooperativní přístupy, činnostní metody). (Rýdl in Walterová, 2004)

1.2 Maria Montessori

Maria Montessori se narodila 31. srpna roku 1870 v Chiaravalle. Ve městě žila tři roky a následně se její rodina přestěhovala do Říma. Zde nastoupila po technické škole na univerzitu a stala se roku 1896 první doktorkou medicíny. Po praxi v oboru se rozhodla zaměřit na výchovu a vzdělávání. Začala tedy studovat biologii, psychologii a filozofii v Anglii, Francii a Itálii. Chtěla zjistit více o fungování lidského myšlení. Maria Montessori ve své práci pokračovala a pracovala s dětmi z různých kulturních prostředí (např. na psychiatrické klinice v Římě). Ze svých pozorování vyvodila, že dětem nestačí jen fyzická a lékařská péče, a to, co nabízejí běžné školy. Doporučovala výuku, která se v připraveném prostředí bude zaměřovat na procvičení smyslů a motorických schopností. Těmito aktivitami se budou vyvíjet a budou si osvojovat vědomosti a dovednosti, a to bez velkého dozoru dospělého. (Rýdl, 2007)

Přestože se Maria Montessori zaměřovala během svých prvních pokusů na děti postižené, domnívala se, že její přístup ke vzdělávání a výchově by byl přínosný i pro děti z běžných škol. Své metody mohla na těchto dětech vyzkoušet v Římě, kde se starala o děti od tří do sedmi let z chudého předměstí San Lorenzo. Zde také založila roku 1907 první pomocný útulek pro děti Casa dei Bambini neboli Dětský dům. V něm začala aplikovat a rozvíjet svůj materiál pro smyslovou výchovu. Školní materiál k procvičení psaní,

počítání a čtení. Nechává také vyrobit nábytek, který odpovídá svými rozměry dětem. Zaměstnává asistentku a pozoruje práci dětí s pomůckami, které již vytvořila. Na základě svých pozorování zhotovuje nové pomůcky a případně upravuje pomůcky stávající. Zjišťuje, že děti jsou schopné soustředěnosti, pořádku i ukázněnosti. Rády si činnost svobodně vybírají, opakují ji a nalézají i další smysl ve své práci. Skrze své pozorování objevuje pedagogiku, kterou nazývá „vědecká pedagogika“. Její práce zasahuje i rodiny dětí, které skrze její výuku a výchovu přinášejí do rodin nové návyky. (Poussin & Roberfroid & Klimšová, 2018)

Její úspěch s dětmi z chudinské čtvrti a s dětmi postiženými má takový úspěch, že se o něm začne psát v mezinárodním tisku. Vede to také k realizaci dalších podobných projektů. Maria Montessori tedy zakládá školu pro děti se šťastnějším dětstvím. Také píše publikace o pedagogice, dítěti a jeho vývoji. Přednáší na konferencích, učí v Anglii a Indii, otevírá kurzy pro vychovatele, zakládá další školy a snaží se o šíření svých metod. Během jejího života byla do českého jazyka přeložena jen jedna publikace, a to *Příručka vědecké pedagogiky*. Ve Francii se v období fašismu školy Marie Montessori zavírají a v Německu i Rakousku se pálí její knihy. Maria Montessori tak odchází roku 1939 z Itálie do Indie. I v Indii se snaží o šíření svých myšlenek, podporuje zakládání škol a snaží se vydávat další publikace. Během roku 1949 se vrací do Evropy a pobývá v Holandsku. Pořádá přednáškové turné a vydává další publikaci a následně v roce 1952 v Noordwijk-an-Zee umírá. (Zelinková, 1997)

Pedagogická koncepce Marie Montessori je založena na pozorování a zkušenostech ze studia medicíny, filozofie, biologie, pedagogiky i psychologie. Její práci ovlivňovala teorie a praxe, které se navzájem doplňovaly. Vytvořila tak koncepci výchovy a vzdělávání, která děti rozvíjí a podporuje v jejich vývoji a zaměřuje se na jejich individualitu. (Montessori, 2017)

1.3 Montessori pedagogika

Montessori vzdělávání klade důraz na vzdělávání od narození a na vzdělávání v raném věku. Děti už od narození absorbují informace a musí se přizpůsobit prostředí. Ve vzdělávání se tedy snaží o podporu situací napomáhajících k vývoji dítěte. Podle Marie Montessori je období do šesti let ve vývoji člověka nejdůležitější. V daném období dítě utváří svou osobnost, a tak bychom měli podporovat jeho vrozené predispozice. Připravené prostředí napomáhá k celostnímu růstu a rozvoji lidské osobnosti. Pomůcky děti rozvíjí duševně, citově, duchovně i fyzicky a skrze ně mohou postupovat ve svém vzdělávání. Učitel zde působí jako průvodce a zachází s každým dítětem podle jeho individuálních možností. (Rýdl, 2007)

Už od mateřské školy cílí Montessori vzdělávání na podporu interakce mezi pomůckou, dítětem a učitelem a také se skupinou dětí různého věku. Děti mají volnost pohybovat se, spolupracovat a zaměřovat se na svou vnímavost. Pokud pravidla porušují (např. ruší ostatní při činnosti), je jim volnost odepřena. S volností se u dětí podporuje zodpovědnost i vnitřní motivace. Jakmile děti dodržují tato pravidla, mohou pracovat v tichosti a pořádku a ponořit se do svých činností. Učitel neboli průvodce dětem pomáhá samostatně objevovat. Předvádí jim, jak pracovat s pomůckou a materiály. Také se snaží do jejich interakce s pomůckami nezasahovat, aby se děti ze své práce mohly co nejvíce naučit. Dítě je následně svou prací uspokojené a rádo svou aktivitu opakuje, protože mu přináší pocit úspěchu. Průvodce děti učí dobrým návykům skrze své chování. Dítě dospělého pozoruje a napodobuje jeho chování. Pozitivním pohledem na svět se podporuje sebeúcta a úcta k druhým. Pomůže jim to také k nezávislosti a vypěstování vůle. Děti jsou podporovány v činnostech, které jsou schopné zvládnout s průvodcem. Sebekázeň je pěstována pořádkem věcí a zvědavostí k objevování. Pomůcky a materiály, které mají určené místo ve skříňkách, vytváří v chaotickém světě řád. Snaží se také o poskytnutí reality. Reálné předměty děti přitahují a následně ze svých zkušeností z raného věku mohou rozlišit skutečnost od fantazie. Děti tedy vykonávají běžné činnosti, jako jsou například vytírání, zametání, vaření, krájení zeleniny apod. (Montessori, 2017)

Přístup Montessori se snaží učit děti od jednoduchého ke komplexnímu (pomůcky jsou prezentovány krok za krokem, od jednodušších ke komplexnějším a svými kroky rozvíjí a zvyšují obtížnost). Jde o nezávislé učení (individuální experimentování dětem umožňuje svou činnost hodnotit samostatně, také je vnitřně posouvá bez tlaku okolí),

jasnost a flexibilita (materiály mají svou logickou posloupnost a dítě pozorováním, pokusem, omylem a opakováním si uvědomuje svůj potenciál a jedinečnost jeho osobnosti), důraz na skutečný zážitek (děti zkoumají své okolí v bezprostřední blízkosti, zážitek pak následně podporuje abstraktní myšlení) a přirozená cesta (vzdělávání dětí podle přirozeného vývoje). (Rýdl, 2007)

Kromě hlavních bodů, které jsem již zmínila výše, se Montessori vzdělávání zaměřuje také například na:

- **Analýzu pohybu**

Jde především o techniku využívanou průvodci, kteří složitější akci rozdělí na jednotlivé části. Krok po kroku se dítě učí, jak na to. Pohyb se provádí pomalu a přesně. Díky tomu se ze složitějšího pohybu stane sled jednodušších, a dítě tak má větší šanci na úspěch.

- **Kontrolu chyb**

Pomůcky jsou vytvořeny tak, že dítě dostane okamžitě zpětnou vazbu. Mohou tak hodnotit svůj vlastní pokrok. Dává jim to také kontrolu nad kroky a chrání jejich sebeúctu a sebemotivaci. Začínají také skrze kontrolu chyb pracovat na sebevýchově.

- **Koordinaci pohybu**

Vlastním úsilím se dítě snaží zdokonalovat svou svalovou koordinaci, a může tak získávat vyšší úroveň samostatného fungování. Dítě je tak přitahováno k činnostem, které zahrnují pohyb a vyžadují určitou míru přesnosti a soustředění.

- **Sebekázeň**

Disciplína není výsledkem kontroly učitele, odměn či trestů. Jeho zdroj pochází z nitra dítěte, které je schopné ovládat své vlastní činy, a realizovat tak pozitivní rozhodnutí ohledně svého chování. Sebekázeň se utváří společně s rozvojem vůle.

- **Věkově smíšené skupiny**

Děti různého věku spolupracují ve stejné třídě. Protože je práce individuální, děti postupují svým vlastním tempem. Ve třídách jsou děti 3-6 let, 6-9 let, 9-12 let, 12-15 let. Na základní škole označujeme tyto věkové skupiny za první, druhé a třetí trojročí.

(Association Montessori Internationale, 2023)

1.4 Školní družina

Volnočasový program by také mohl být realizován nejen jako školní výprava, ale také jako program školní družiny. Školní družina je školním zařízením, která se nachází mimo vyučování. Je tedy velmi odlišná od školního vyučování a její náplní je především zaměřit se na volný čas dětí. Naplňuje funkce sociální, odpočinkové a rekreační i zájmové činnosti. Může být otevřená i o prázdninách a spolupracovat s jinými organizacemi. (Hájek & Pávková, 2011)

Zřizována je při základní škole, ale může být také vytvořena jako samostatné zařízení. Školní družina se řídí vyhláškou MŠMT č. 74/2005 Sb., o zájmovém vzdělávání a je zřizována podle zákona č. 561/2004 Sb., o předškolních zařízeních a školských zařízeních, ve znění pozdějších předpisů. Dalšími dokumenty, zabývajícími se prací školní družiny, je Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů, Metodický pokyn k postavení, organizaci a činnosti školních družin vydaný v roce 2002 MŠMT, vyhláška č. 64/2005 Sb., o evidenci úrazů dětí, žáků a studentů, ve znění pozdějších předpisů a vyhláška č. 410/2005 Sb., o hygienických požadavcích na prostory a provoz zařízení a provozoven pro výchovu a vzdělávání dětí a mladistvých. Všechna školská zařízení mají povinnost dle § 5 a § 3 školského zákona vypracovat Školní vzdělávací programy (ŠVP). Ty vycházejí z Rámcových vzdělávacích programů, které vydalo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. ŠVP školní družiny je veřejně přístupný dokument a měl by sloužit k prezentaci školní družiny veřejnosti. Hodnocení práce školní družiny můžeme nalézt ve výroční zprávě základní školy a také ji zjišťuje a hodnotí ČŠI při inspekci. (Hájek & Pávková, 2011)

Pro funkci školní družiny jsou stanoveny tyto podmínky: personální (odborně vzdělaný vychovatel nebo vychovatelka), materiální (vybavené prostory a využívání sportovišť), řídicí a kontrolní (má oporu v právním vymezení své činnosti). Funkce školní družiny je naplňována v době volného (čas na realizaci aktivit podle svého uvážení) a mimopracovního (čas na regeneraci, odpočinek a spánek) času. Školní družina tak tedy musí nabízet činnosti odpočinkové (poslech hudby, předčítání i klidnější zájmové aktivity), rekreační (aktivity sportovní, manuální i pohybové), zájmové (aktivity rozvíjející osobnost dítěte) a přípravu na vyučování (procvičování učiva, získávání dalších informací, práce na domácích úkolech). (Hájek & Pávková, 2011)

Děti jsou rozděleny do oddělení a jejich počty se během dne mění. Obvykle jsou žáci nahlášeni k pravidelné docházce. Ta je většinou určena žákům prvního stupně základní školy. Samozřejmě ji může navštěvovat i žák z druhého stupně, k tomu však musí mít patřičné odůvodnění. Školní družina může zřizovat kroužky, které jsou poskytovány například za úplatu a mohou na něj docházet i děti, které do družiny pravidelně nedocházejí. (Hájek & Pávková, 2011)

Cílem školní družiny je všestranně harmonický rozvoj člověka, a to pomocí složek rozumových, mravních, tělesných, estetických a pracovních. Připravit ho na život ve společnosti a vybavit ho žádoucími vědomostmi, dovednostmi a postoji. Školní družina může být také chápána jako prevence proti sociálně patologickým jevům (drogová závislost, delikvence, patologické hráčství, záškoláctví, šikanování, rasismus a další). Preventivní výchovné programy se zaměřují především na oblasti: výchova ke zdravému životnímu stylu, posilování komunikačních dovedností, zvyšování sociálních kompetencí, výchova k odstraňování nedostatků v psychické regulaci chování, schopnost najít své místo ve skupině a ve společnosti a formování životních postojů. (Hájek & Pávková, 2011)

Montessori školní družiny se od družin běžných škol liší především tím, že i zde jsou naplňovány zásady Montessori vzdělávání. Vychovatelka využívá elipsu pro představení témat, prostředí je připravené, děti mají svobodnou volbu aktivit a skupina je věkově smíšená. I zde děti musí dodržovat pravidla stanovená v Montessori vzdělávání. (Rýdl, 2007)

2 Vývojová hlediska

Maria Montessori vidí život z vědeckého hlediska a věří, že vše má na světě funkci a směřuje k nějakému cíli. Pomocí kosmické výchovy a jednotlivých součástí směřujících k celku vysvětluje, že každý na světě má svůj úkol a nikdo z nás není důležitější. Během života se tedy snažíme o docílení harmonie s celkem, kdy jsme zodpovědní za své jednání. Všichni tak děláme něco pro celek, a díky tomu můžeme žít svůj život. (Poussin & Roberfroid & Klimšová, 2018)

Lidská bytost je svobodná a může vytvořit nové skutečnosti. Dítě tak představuje novou naději pro svět. Jak Maria Montessori uvádí v knize *Absorbující mysl* (2018, s. 49): „*Dítě má obrovskou sílu, která jej pohání k tomu, aby se z něj stal člověk své doby, své civilizace, a to díky absorbující schopnosti. Právě proto tvoří dětství tak dlouhou část lidského života.*“ Absorbující mysl je základním rysem dítěte. Dítě totiž formuje vlastní osobnost podle toho, co mu okolí nabízí, nebo odpírá. (Montessori, 2017)

Absorbující mysl je vedena pomocí instinktů (senzitivní období), které jsou vrozenými predispozicemi k pozornosti na oblast, která je pro něj v prostředí v danou chvíli důležitá a odpovídá jeho vývoji. Pro Marii Montessori to bylo světlo, které zasvítí na to, co potřebuje dítě vidět. Dítě si tak vybírá to, co se chce naučit a čemu se bude věnovat. Předměty, které si vybere, v něm zanechají smyslovou stopu a ta obohatí jeho duševní život, vytváří souvislosti a rozvíjí získané informace. (Montessori & Glabazna, 2018)

Prostředí kolem dětí by mělo být přizpůsobeno jejich vlastnostem, aby podporovalo jejich nezávislost, samostatnost a zodpovědnost. Dítě se může podílet na jeho péči, jen prostředí musí být na to uzpůsobené a zorganizované. To dítěti pomůže se v něm orientovat, a může tak snadno po sobě uklízet. Uzpůsobením prostředí myslíme především to, aby na hračky, předměty a obrázky mohlo dítě dosáhnout a aby s ohledem na jejich výšku byly uzpůsobeny i židle, stůl nebo například zavěšené zrcadlo. Důležitým prvkem je knihovna. Může být i menší, avšak je dobré chodit i do knihovny nebo knihkupectví, aby si děti dokázaly zařadit souvislosti. Hračky a předměty, které v dětech vzbuzují zvědavost a otevřenost ke světu, jsou žádoucí. Přístup k televizi, videohrám a internetu je potřebné omezit a stanovit určité hranice. Tato pravidla by měla být jasná, odůvodněná a spravedlivá. Buďme důslední a pružní podle situace. Měli bychom také děti připravovat na samostatné vycházky a otevírání se světu. Děti začínají získávat

informace, objevovat a zkoumat. Prvně dítě provázíme a postupně bychom mu měli nechávat větší nezávislost. Můžeme ho podporovat v aktivitách, sociálním kontaktu s vrstevníky i v trávení času v přírodě. Samozřejmě by všechny aktivity měly být v rovnováze s odpočinkem, povinnostmi, jídlem a jeho zálibami. Děti v tomto období se soustředí na fyzické, sociální a duševní aktivity. Manuální, sportovní i umělecké aktivity je naplňují. Každodenní domácí činnosti jsou příležitostí k osvojení si sociálního života. Například co se týče jídla. Dítě by mělo jíst, pokud má hlad. Nutit je k tomu, aby snědly vše, co mají na talíři, není vhodné (pokud jsme jim porci jídla nabrali my). Vhodnější je mu nabrat menší porci jídla nebo ho nechat, ať se obslouží samo. Snažme se, aby děti měly k jídlu pozitivní vztah a nenuťme ho dojídat nebo jíst věci, které mu nechutnají. Snažme se, aby se dítě naučilo ochutnat jídlo, které nezná a respektujme jeho tempo. (Montessori, 2017)

Vývoj není jen záležitostí růstu a narůstání, ale v každé fázi má dítě zásadně jinou mysl. Montessori systém vzdělávání byl v každé fázi upravován tak, aby vyhovoval měnícím se potřebám dětí. Vývoj je rozdělen na tři hlavní fáze dětství a čtvrtou fází, kdy člověk vstupuje do dospělosti:

- **První rovina: Pohlcující mysl (od narození do 6 let)**

Pro narozené dítě je svět ve většině ohledů zcela nový a děti jsou zpočátku relativně bezmocné a odkázané na své pečovatele. Každé novorozené dítě ale má moc budovat své budoucí já a stát se osobami své doby, místa a kultury. Během prvního období děti absorbují mnoho aspektů z prostředí, a přijímají tak dobré i špatné. Pohlcující mysl je poháněna citlivými obdobími, která vytvářejí silný zájem a usnadňují učení. Příkladem může být období kolem dvou let, kdy jsou děti citlivé pro pořádek. Toho Montessori ve své vzdělávací koncepci využívá a ukazuje dětem, jak materiál použít a jeho skladování.

- **Druhá rovina: Mysl uvažování (od 7 do 12 let)**

Od smyslové a materiální úrovně dítě přechází k úrovni abstraktní. Během tohoto období mají děti neukojitelnou touhu po vědění a dychtí po objevování s rozumem, který se začíná silně projevovat. Děti začínají chtít porozumět souvislostem. Jak dítě roste, již není uspokojeno v malém společenství rodiny a předškolní třídy a chce být součástí větší skupiny a věnovat se práci v malých skupinách. Chce totiž rozšířit počet lidí, se kterými přichází do kontaktu. V Montessori vzdělávacím plánu toto objevování světa podporuje kosmická

výchova a výpravy. Kosmická výchova umožňuje využít představivost a abstrakci, kdy se příběhy a experimenty stávají novými nástroji učení. Skrze tuto výchovu se děti snaží pochopit své místo ve vesmíru a začínají přemýšlet o spravedlnosti.

- **Třetí rovina: velká transformace (12 až 18 let)**

V tomto období dochází k obrovskému fyzickému růstu a psychologicky adolescent zažívá pochybnosti, váhání, prudké emoce, sklíčenost i neočekávaný pokles intelektuální kapacity. Děti se připravují na svou dospělou roli ve společnosti a potřebují praktikovat dospělost na fyzicky a emociálně bezpečném místě. Pro tuto fázi je doporučován pobyt na venkově, kdy je jedinec blízko přírodě a je nezávislý na rodině. Práce, která zahrnuje hrubou motoriku a praktické dovednosti, je podstatná. Děti v tomto období se mohou učit na řemeslníka nebo provozovat malou firmu na farmě. Zásadní je také, aby byly ve společnosti svých vrstevníků a důležitou součástí programů pro tento věk je tvůrčí vyjadřování, vědecké dovednosti a porozumění světu.

(Lillard & McHugh, 2019)

Montessori tedy viděla v každém období odlišné psychologické charakteristiky, na které ve svém vzdělávacím systému reagovala. Viděla také určité tendence, které byly charakteristické pro všechny lidi ve všech fázích vývoje. V průběhu života všichni lidé projevují určité tendence, ze kterých může vzdělávání těžit. Ty blíže popsal její syn Mario Montessori. Pokud člověk dokáže odhalit tendence i citlivá období a je schopný je podporovat, získá tak bezpečný a trvalý základ pro naplňování optimálního potenciálu dítěte. Například to jsou tendence ke zkoumání svého prostředí, k tomu být aktivní a zapojit se do práce. Tendence jsou zodpovědné za lidské přežití a vedou nás k tomu, abychom hledali to, co potřebujeme pro svůj vývoj. (Lillard & McHugh, 2019)

2.1 Druhá rovina: Mysl uvažování

Období mezi 6-7 lety do 11-12 let bychom podle některých autorů označili jako mladší školní období. Případně jej můžeme nazvat z hlediska psychoanalýzy jako období „latence“. Také je to období střízlivého realismu, kdy je dítě závislé ohledně myšlení, vnímání a jednání na svých přáních a fantaziích. Zaměřuje se na to, co by mělo být „správné“ a chce pochopit, co se kolem něho ve světě děje. Maria Montessori tuto vývojovou fázi také označuje jako dětství, které definuje morální věk. (Poussin & Roberfroid & Klimšová, 2018), (Vágnerová & Lisá, 2022)

V tomto období dítě rozvíjí sociální vědomí (zaměřené na interakci ve skupině), morální vědomí (spravedlnost), představivost, schopnost abstrakce, uvažování a prozkoumává svět podrobněji. Toto období je po fyzické i psychické stránce klidnější a upevňuje si své získané znalosti. Začíná si uvědomovat, že se svět netočí jen kolem něj a přechází z egocentrického vnímání na altruistické. K ostatním začíná být více otevřený, rozvíjí svůj intelektuální zájem, ptá se a snaží se porozumět tomu, co ho obklopuje. Konkrétní zkušenosti dítěti pomáhají s koncepčním chápáním reality a rozvíjí se jeho morální zásady. Přijímá kulturu a hodnoty společnosti, ve které vyrůstá. (Poussin & Roberfroid & Klimšová, 2018)

2.2 Třetí rovina: velká transformace

Podle Vágnerové a Lisé (2021, s. 373) se jedná o „období od 10 do 20 let a nastává zde mnoho změn v oblastech tělesných, sociálních i psychických“. Je to období hledání vlastní identity, které provází potřeba nezávislosti a vyhledávání vrstevníků. Můžeme ho rozdělit na dvě části, a to tedy na ranou adolescenci (11 až 15 let, tělesné dospívání, mění se způsob myšlení, změna emočního prožívání, potřeba jistoty a dosažení určité pozice ve světě) a na pozdní adolescenci (komplexnější psychosociální proměny, potvrzení dané sociální identity, rozvíjení vztahu s vrstevníky, hledání vlastní identity). Především se v pozdní adolescenci snaží jedinec pochopit sám sebe. (Vágnerová & Lisá, 2021)

Toto období, které Maria Montessori označuje jako dospívání, bychom mohli nazvat také jako přechodovou fází života mezi dospělostí a dětstvím. V tomto období života potřebuje jedinec pomoc, aby dokázal žít s ostatními. Výrazné jsou fyzické a psychické

změny a senzitivita pro ostatní. Dětské tělo se mění na dospělé a stejné je to i s psychickým životem. Dospívající není ani dítě a ani dospělý, hledá svou identitu. Snaží se nalézt své místo a cítit se uznávaným. I když již přijal hodnoty a kulturu společnosti, ve které žije, začíná je zpochybňovat a přehodnocuje je. Může nastat i situace, kdy je zcela nebo částečně zavrhně. Je potřeba, aby se cítil nezávisle a byl schopný tvořit, měl svobodu a hranice. Děti hledají odpověď na otázku: Kdo jsem? Jedná se o období, ve kterém touží jedinec po větší nezávislosti. Jsou zranitelnějšími ohledně vztahu s ostatními lidmi a mají instinkt „stáda“. Montessori doporučovala v tomto období poskytnout dětem dostatek zájmu, kontakt s přírodou a nezávislost. Správné vzory by mu také pomohly v identifikování. Období je přirozené a žádoucí, protože se dítě musí odpoutat od rodičů, aby se mohlo stát samo sebou. (Poussin & Roberfroid & Klimšová, 2018)

2.3 Montessori a Piaget

Montessori vývojové teorii je blízká vývojová teorie Jeana Piageta. Jean Piaget byl švýcarský psycholog, který žil v letech 1896 až 1980. Své první studie realizoval na škole Las Maison de Petit v Ženevě. To byla experimentální mateřská škola založená na myšlenkách Marie Montessori a mnoho let působil v čele švýcarské Montessori společnosti. (Gerhart Mooney, 2013)

Piaget vytvořil čtyři stupně kognitivního vývoje, které dodržují určité pořadí. Děti se mohou učit rychleji a pomaleji nebo se fáze mohou překrývat, ale nelze je přeskočit.

Jde tedy o fáze:

- **Senzomotorické stadium (0-2 roky)**

Dítě prostřednictvím interakce s okolím poznává svět. Zaměřuje se na manipulaci s fyzickými předměty a využívá především smysly. Prvně se soustředí na své tělo a poté na objekty vnější. Podle Piageta využívá dítě určitých schémat, aby dosáhlo daného cíle. Užívá těchto schémat kruhových reakcí: primární reakce (v raném období reflexní činnosti), sekundární reakce (dítě zahajuje účelovější činnost), terciární reakce (činnosti jsou propracovanější). Kruhové reakce jsou činy, kdy dítě nemyslí na to, aby

daný čin vykonalo, ale bezmyšlenkovitě ho udělá. Dítě si v této fázi neuvědomuje trvalost předmětů. Pokud je věc mimo jeho smysly, neexistuje.

- **Předoperační myšlení (od 2 do 7 let)**

Jedinec se nachází ve stadiu, kdy prosazují symbolické činnosti a využívají symboly k označování činů. Dítě není schopné vidět svět jinak než ze sebestředného a subjektivního hlediska. Není schopné logického, realistického a kritického myšlení. Soustředí svou pozornost na jeden znak a opomíjí ostatní. Není schopné postupovat zpětně ke svému výchozímu bodu. Dochází k vývoji jazyka a získává základní dovednosti.

- **Fáze konkrétních operací (7-11 let)**

Rozvíjí se logické uvažování a kritické myšlení. Dítě je schopné organizovat znalosti, třídit předměty a pracovat v základních myšlenkových operacích. Logické uvažování je schopné aplikovat jen na předměty skutečné, které jsou omezené k zážitku. Získávají také schopnost decentrování.

- **Fáze formálních operací (11-12 let a víc)**

Dítě reálně přemýšlí o své budoucnosti, přemýšlí abstraktně, získává schopnost řešit složité situace. Samozřejmě se jeho myšlení liší od myšlení dospělého stupněm svého rozvoje. Je schopné uvažovat bez konkrétní zkušenosti a nahlížet na pojmy a situace z určitých okolností.

(Jedlička & Kořa & Slavík, 2018)

Vývojová teorie Jeana Piageta je k Montessori vývojové teorii velmi blízká. Jak jsem již zmínila, své první studie realizoval v experimentální Montessori mateřské škole v Ženevě, La Maison des Petits a byl mnoho let v čele švýcarské Montessori společnosti. Montessori i Piaget věřili, že se děti vyvíjejí v postupných fázích vývoje. Věřili v praktické a multimodální aktivity. Podporovali učení, které se zaměřuje na vytváření mentálních modelů, nikoliv na čisté memorování faktů nazpaměť. Snažili se vytvářet různá měřítka hodnocení učení a začleňovat získané znalosti dětí do osnov. Sdíleli také důraz na opakování lekce či aktivity podle potřeb dítěte, tedy na umožnění dětem učit se vlastním tempem. (Mavric, 2020)

Jejich teorie se ale samozřejmě liší. Maria Montessori se více zaměřovala na praxi a Jean Piaget zase na teorii. Piaget věřil, že děti mají specifická období „kognitivního“ či intelektuálního vývoje a jejich „operativního“ stadia dosáhnout až v sedmi letech. Montessori věřila, že děti sice mají specifická senzitivní období vývoje, ale měly by být

povzbuzovány k tomu, aby rozvíjely všechny své smysly od velmi raného věku. Každé dítě je totiž jiné a neexistuje způsob, jak předpovědět, kdy a jak se učení bude vyvíjet. Piaget tedy zastává názor, že by se čtení, psaní a matematika měly ponechat do období 7 let a výše. Montessori tedy doporučuje začít se čtením, psaním a matematikou dříve. Pokud budeme dětem nabízet tyto aktivity v prostředí, začne s nimi, až o ně bude mít zájem a bude na ně připraven. (Mavric, 2020)

3 Neformální vzdělávání

Neformální vzdělávání je určitou formou celoživotního učení. Další oblasti celoživotního učení jsou formální vzdělávání (odehrávající se ve školských institucích) a informální vzdělávání (probíhá prostřednictvím každodenních aktivit a činností). Neformální vzdělávání se zaměřuje na zájmovou a volnočasovou činnost dětí a mládeže (kurzy, školení, jednorázové přednášky, rekvalifikační činnost, družiny, kluby a další) a je vedeno odborným pracovníkem, volnočasovým pedagogem, proškoleným vedoucím nebo lektorem. (Kopecký, 2018)

Neformální vzdělávání vymezujeme podle Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy jako vzdělávání, které je uskutečňováno mimo formální vzdělávací systém. Formální vzdělávání směřuje k získání určitého stupně vzdělávání a po jeho úspěšném absolvování je doloženo certifikátem (například diplomem). Neformální vzdělávání se oproti tomu nachází mimo oficiální školský systém. Jde o výchovně vzdělávací aktivity, které jsou poskytovány zájemcům, kteří chtějí rozvíjet své zkušenosti, postoje a dovednosti. Organizují ho nestátní neziskové organizace, sdružení dětí a mládeže i školská zařízení pro zájmové vzdělávání (kluby, střediska volného času a další). (MŠMT, 2023; MŠMT 2007)

Charakteristickým znakem je výchova, která je ústředním prvkem, a díky tomu má neformální vzdělávání šanci utvářet dovednosti, znalosti i postoje. Na rozdíl od formálního vzdělávání je toto vzdělávání dobrovolné. Účastníci tedy mají o něj skutečný zájem, dochází do něj dlouhodoběji a jejich průvodci jsou mnohdy dobrovolníci. Právě dobrovolnost dělá neformální vzdělávání atraktivním a má na děti pozitivní motivační sílu. Instituce, ve kterých se toto vzdělávání realizuje, jsou často postaveny na uceleném systému hodnot. Ten dává dítěti pevný základ ohledně morálního rozhodování a přístupu k životu. Pokud by účastníci nebyli spokojeni se vzděláváním, tak se mohou rozhodnout pro jiného poskytovatele a vzdělávání ukončit. (Zajíc, 2020)

Důležitými faktory, které působí k úspěšné socializaci účastníků během neformální výchovy a vzdělávání, jsou například:

- **Komplexnost**

Často se poskytovatel nezaměřuje na rozvoj dílčích vlastností či schopností, ale na celkový osobnostní rozvoj. A to v oblasti emocionální, volní, sociální, etické, racionální a duchovní. K tomu využívají různé formy a metody. Například skrze skutečné reálné situace a hru, která je využívána spíše ke vzdělávání než k zábavě.

- **Dlouhodobost**

Dlouhodobé působení v dětství a dospívání pomáhá k lepšímu osvojování a rozvoji kompetencí. Účastníci například do oddílů organizace dochází i několik let a někteří z nich se i následně stávají instruktory nebo vedoucími.

- **Vztahová síť**

Mnoho účastníků si z organizací odnese dlouholetá přátelství, celoživotní kamarády, partnerství i například následné společenství rodin a dětí. Učitel zde působí spíše jako průvodce či partner. Pozitivní sociální klima tak napomáhá k vytvoření důvěry mezi všemi účastníky tohoto vzdělávání.

- **Výchova ke svobodě**

Zmíněný hodnotový základ pozitivně působí na výchovu ke svobodě, a tedy k odpovědnosti. Svoboda znamená hledat, realizovat a přijímat taková řešení, která budou prospěšná pro většinu zúčastněných. K tomu můžeme využít dialog nebo například empatii. Zmíněná odpovědnost spočívá tedy v tom, že se někomu nebo něčemu odpovídáme. Může to být třeba autorita, kterou uznáváme. Pro výchovu ke svobodě je důležité, aby dítě vyrůstalo v nějakém řádu (kde jsou hranice, pravidla a povinnosti) a zažívalo tak případné důsledky. Musíme tedy přijmout to, že během výchovy ke svobodě budou děti zažívat selhání a my jim musíme důvěřovat a podporovat je.

- **Účinná zpětná vazba**

V neformálním vzdělávání jsou účastníci v určité míře skupina kamarádů, kteří si důvěřují a vedoucí jsou spíše staršími průvodci. Zpětná vazba tak může probíhat skrze signály vztahového charakteru či dodržování a porušování přijatých pravidel. Zpětnou vazbou nám může být i to, jak proběhne na táboře služba v kuchyni, jak jde dětem rozdělování ohně nebo i to, jak probíhá některá

z aktivit. V neformálním vzdělávání tak má výhodu to, že se v něm řeší reálné a praktické úkoly. Skrze tyto aktivity se snažíme v dítěti rozvíjet sebereflexi, kdy se dítě srovnává se svými dispozicemi.

- **Vzory**

Během navštěvování neformálního vzdělávání si dítě může najít vzor, který může značně ovlivnit během dospívání. Důležité je, že je vzor reálný a dítě si ho vybírá skrze dlouhodobou osobní zkušenost. Pozoruje tedy jeho charakter a jednání. Může se jím stát například starší účastník nebo vedoucí oddílu.

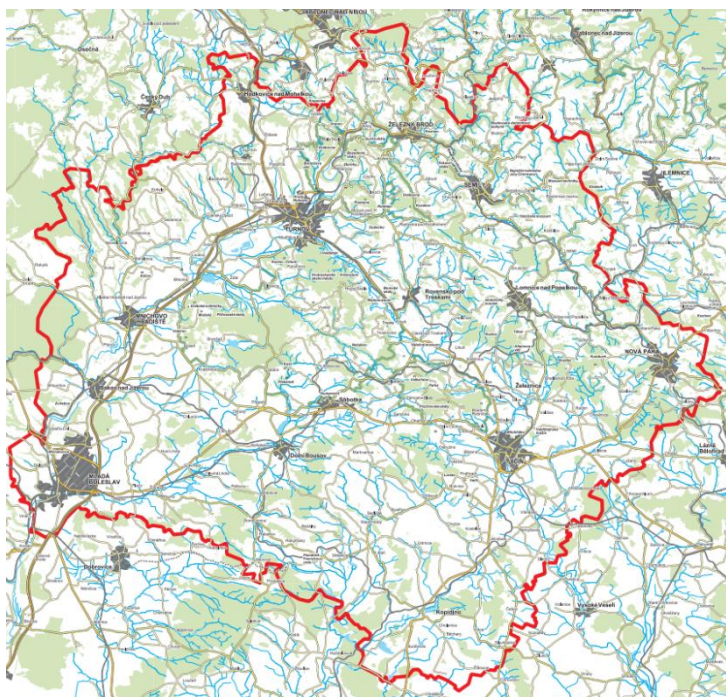
(Zajíc, 2020)

Neformální vzdělávání je v současné době rámcováno souvislostmi sociálními, ekonomickými a environmentální i kulturní propojeností s ohledem na měnící se svět. V řadě kurikulárních dokumentů České republiky je popisováno, jak přistupovat k propojování formálního a neformálního vzdělávání. Forma tohoto propojování může být například nabídka volnočasových aktivit ve škole či asistent pedagoga v roli vychovatele ve školním klubu a družině. V zahraničí je to například koncept tzv. celodenní školy. Pro podporu školské reformy je podstatné, aby jak formální, tak neformální vzdělávání využívalo a podporovalo inovativní metody. Jako je konstruktivistické učení, učíme (se) venku, kooperativní učení, projekty, dramatizace apod. Takovéto metody rozvíjejí vnitřní motivaci a napomáhání k rozvoji klíčových kompetencí. (Kasperová, 2023)

Samozřejmě nesmíme ani opomenout prioritu snižování nerovnosti ve vzdělávání, která je značně ovlivněna socio-ekonomickým statusem rodiny a jeho schopnostmi i nadáním. To může být ovlivněno zajištěním předškolního vzdělávání, utvářením jejich vztahu k prostředí, inkluzivní školou, širokou a rozmanitou vzdělávací nabídkou, podporou absolventů v praxi i podporou dalšího vzdělávání. Právě neformální vzdělávání se snaží o podporu dalšího vzdělávání a je potřebné do něho více investovat. S tím souvisí i posílení pozitivní motivace u uchazečů o zaměstnání (rekvalifikační kurzy a navýšení efektivity). Můžeme tedy na závěr říci, že neformální vzdělávání je v současnosti důležité a propojuje se více s formálním a informálním vzděláváním v celek. Vzniká tak vzdělávání, které na nás působí po celý život. (Kasperová, 2023)

4 Svět kolem nás – Český ráj

Během putovního tábora se budeme především pohybovat v oblasti Českého ráje. Ten se nachází na pomezí Libereckého, Středočeského a Královéhradeckého kraje. Jsou zde skalní města, údolí, hrady, zámky i lidová architektura. Právě kvůli počtu zajímavých míst na daném území se spisovatel Václav Durych rozhodl tuto část pojmenovat Český ráj. Již v roce 1995 zde byla stanovena první chráněná krajinná oblast. Chráněná krajinná oblast Český ráj jsou tři nespojená území, která se nachází na území Českého ráje. Největší z nich je oblast mezi Mnichovým Hradištěm, Sobotkou a Turnovem. Další se nachází mezi Turnovem, Malou Skálou a Kozákovem a poslední je mezi Mladějovem a Jičínem. Na území jsou především chráněné dvě národní přírodní památky (Bozkovské dolomitové jeskyně a Strážník), jedenáct přírodních rezervací a jedenáct přírodních památek. (David & Soukup, 2020)

Obrázek 1: Mapa území Českého ráje

Krajina Českého ráje je utvářena pískovcovým reliéfem a skalními městy. Současnou podobu skalních útvarů zapříčinila eroze a dlouhotrvající síly působící z nitra Země. Jedná se především o skalní města Hruboskalsko, Prachovské skály, Klokočské skály, Suché skály i Příhrazské skály. Jsou pro ně typické jeskyně, skalní brány a dále jsou zde náhorní plošiny, jako jsou například Kozákov, Mužský nebo Vyskeř. Symbolem kraje je zřícenina hradu Trosky, kde se tyčí Panna a Baba. (Kocourek, 2022)

Součástí krajiny jsou také například drobné skalní stavby, historické památky i hrady a zámky (Kost, Valdštejn, Hrubá Skála, Frýdštejn i Humprecht). Lidský prvek v krajině můžeme vidět díky sadům ovocných dřevin, starším či novým stromořadím a zemědělským pozemkům různého charakteru. Krajinu samozřejmě tvoří hluboké lesy, mokřady a mezofilní louky, rybníky, vodní toky, prameniště a tůně. S tímto územím je spjata řada zvláště chráněných a vzácných druhů živočichů a rostlin. (Český ráj, 2023)

Na území Českého ráje bylo prozatím zjištěno 1 000 druhů vyšších rostlin. Nacházíme v něm pestrý typ biotopů, jako jsou lesy (listnaté háje, smrkové monokulturní a kulturní smíšené lesy, borové lesy skalních měst, zbytky lužních lesů a další), louky a pastviny (suché, vlhké i promáčené), mokřady, rašeliniště, prameniště a vodní plochy. Jedním z nejvzácnějších území CHKO jsou Podtrosecká údolí i s údolím Žehrovky. (Český ráj, 2023)

Flóru Českého ráje lze rozdělit podle geologického podloží na dvě skupiny, a to na druhy společenstva acidofilní (vyskytující se na kyselých kvádrových pískovcích) a na bazofilní (vyskytující se na vápnatých pískovcích, slínovcích a vyvřelinách). Na pískovcových plošinách jsou borové porosty chudší. Rostou tam brusinka, borůvka, hasivka orličí nebo pstroček dvoulistý. Bohatší porosty jsou spíše ve vlhkých údolích, u lesních potoků a ve stinných roklích (například kaprad' samec, plavuň vidlačka, šťavel kyselý, přeslička lesní nebo netýkavka nedůtklivá). Bylinný podrost je pestrý, rostou tu sasanka hajní, lýkovec jedovatý, hlísník hnízdák, samorostlík klasnatý i jatník podléška. V již zmíněných Podtroseckých údolích roste 146 druhů vyšších rostlin. Pro tuto oblast jsou charakteristické rybníky a vodní toky, mokřadní louky a skalní stěny. Na zbývajících rašeliništích je možné nalézt rostliny, jako jsou například rosnatka okrouhloolistá, kosatec žlutý, violka bahenní a další. Na březích rybníka nalezneme skřípinec jezerní, žebratku bahenní nebo puškvorce obecného. Další druhy rostlin nalezneme i na vzácně zachovalých loukách a lesních mokřadech (například přeslička obrovská a bledule jarní). Z jehličnatých dřevin je tu nejvíce zastoupena borovice lesní (dále pak smrk ztepilý, modřín i smrk pichlavý). Z listnatých dřevin je nejvíce zastoupen buk. Dalšími listnatými dřevinami jsou například dub, habr obecný, lípa srdčitá, jeřáb ptačí a krušina olšová. Zvláště chráněných druhů rostlin je na tomto území až 47 (kriticky ohrožené jsou 3 druhy, silně ohrožených je 13 a ohrožených druhů je 21), jsou to například hlízovec Loeselův, vstavač kukačka, Okrotice červená, d'áblík bahenní i žebratka bahenní. (Chráněná krajinná oblast Český ráj, 2023)

Krajina Českého ráje je přívětivá pro řadu živočišných druhů. Na území je potvrzen výskyt 174 zvláště chráněných druhů živočichů. Hnízdí zde 120 druhů ptáků a celkový počet druhů živočichů je kolem 20 000-30 000 druhů. Typickým bezobratlým obyvatelem borových lesů jsou tesaříci a svižníci (dále zlatohlávek, páchník hnědý a majka fialová). Ve smíšených a listnatých lesech jsou tesaříci, střevlíci a roháček bukový. Můžeme zde zahlédnout motýly (modráška očkovaného a bahenního, otakárka fenyklového a ovocného i batolce červeného) a v jeskyních se skrývají pavouci meta temnostní. Ve skalních dutinách pobývají i letouni (vrápenec malý i netopýr velký). Ti jsou monitorováni ve spolupráci s AOPK ČR, což přispívá k jejich ochraně. V okolí jeskyň můžeme pozorovat i výra velkého, puštíka obecného, kavku obecnou, krahujce obecného i jestřába lesního. V lesích přebývají ptáci, jako jsou datel černý, káně lesní, kalous ušatý i krahujec obecný. Ze savců mohou zmínit muflona, prase divoké, srnce obecného, jezevce lesního, ježka západního i například veverku obecnou. Mufloni byli do České republiky vysazeni v 19. století pro lov. V tuto chvíli je CHKO především na chov v oboře Žehrov a cca 60 se jich pohybuje mimo oboru. Mufloni mají negativní vliv na lesní ekosystémy, a je tedy pro ochranu přírody žádoucí jejich počet snižovat. Tak jako je zapotřebí snižovat počet divokých prasat, která jsou v území přemnožena. (Český ráj, 2023)

Kolem vodních toků zahlédneme vážky, motýlice, šidélka i zástupce měkkýšů a korýšů (rak říční, okružanka kulovitá a škeble říční). Co se týče ryb, obojživelníků a plazů, tak jejich nejvýznamnějšími zástupci jsou vranka obecná, mihule potoční, mlok skvrnitý a tři druhy čolků, užovka hladká a zmije obecná. Z ptactva jsou to například čáp černý, labuť velká, potápka roháč nebo volavka popelavá. V blízkosti mokřadů můžeme zahlédnout rejska černého i myšku drobnou. Na pasekách zahlédneme zajíce polního, bažanta obecného i křepelku polní. Z pěvců například čížka lesního, dlaska tlustozobého, pěnkavu obecnou a stehlíka obecného. (Chráněná krajinná oblast Český ráj, 2023)

V krajině se nachází i ohrožené druhy, které se snažíme ochraňovat. Kriticky ohrožených druhů je 9 (rak říční, velevrub malířský, orel mořský, bukáček malý, bukač velký, zmije obecná, čolek velký, blatnice skvrnitá a mihule potoční). Silně ohrožených druhů je 32. Uvedu jen pár příkladů: škeble rybníčná, skokan zelený, rosnička zelená, čolek obecný, křepelka polní, ledňáček říční, slepýš křehký, vydra říční a netopýr velký. Ohrožených druhů je celkem 41 (například: střevlík, svižník, ropucha obecná, čáp bílý, výr velký a další). Myslím si, že oblast CHKO Český ráj nám může nabídnout výborné prostředí pro realizaci putovního tábora. (Chráněná krajinná oblast Český ráj, 2023)

Praktická část

Cílem praktické části je vytvořit, realizovat a zhodnotit vlastní pedagogický program inspirovaný vzdělávací koncepcí Montessori. Program bude zrealizován na putovním táboře organizace Rodinné centrum tudyZnudy. Po uskutečnění programu popíši jeho průběh a navrhuji případné změny. Pro zjištění, zda jsem naplnila cíl své diplomové práce, budu realizovat reflexy s účastníky a reflexy realizovaného programu.

5 Charakteristika programu

Program je vytvořen pro putovní tábor pořádaný Rodinným centrem tudyZnudy. Jeho téma koresponduje s tématem 14denního tábora, který bude organizací pořádán v srpnu. Program putovního tábora tedy musí splňovat nejen požadavky mé diplomové práce, ale také požadavky neziskové organizace. Rodinné centrum tudyZnudy je organizace zaměřující se na poskytování zajímavého programu dětem, který všestranně rozvíjí jejich nabyté vědomosti a dovednosti. Snaží se vést děti k samostatnosti a zodpovědnosti. Nabídkou zajímavého trávení volného času se snaží o to, aby děti vyrostly bez závislosti (na drogách, automatech či alkoholu) a bez rasismu a xenofobie. Organizace pořádá víkendové pobyty (pro děti nebo pro rodiny), stanové čtrnáctidenní tábory, putovní tábory, pomáhá organizovat programy pro děti a buduje rodinné centrum.

Cíle programu: Využít a inspirovat se vzdělávací koncepcí Marie Montessori. Především se budu snažit o plnění některých principů (především níže zmíněných). Realizované činnosti se budou zaměřovat na vědomosti, přírodní prostředí, pohyb a na získávání nových zkušeností ze světa, který nás obklopuje.

Využívané principy, metody, důležité pojmy pro realizaci programu:

- výprava – děti opouštějí školní lavice a poznávají svět v jeho realitě, snaží se mu porozumět, vypraví se tedy zkoumat a objevovat odpověď na své otázky, hledají místa k danému tématu, samozřejmě i tato činnost má svá pravidla a je to spojeno se zodpovědností (důležité je, aby jejich zkoumání mělo jasný cíl)
- elipsa – cvičení, které vede k rozvoji vědomého pohybu, soustředění a rozvoji vůle (na elipse jsou i dětem vysvětlovány některé pojmy – např. synonyma, slova souřadná a podřadná, co je to Evropa)

- lidské tendence – myšlenkou filozofie Montessori je to, že lidé mají sklon ke zkoumání, komunikaci a k řádu, abstrakci, představivosti, činnosti rukou, orientaci, opakování, sebe-zdokonalování a duchovnímu životu
- práce – aktivity dětí se nazývají „práce“, dítě pracuje na utváření své osobnosti, děti raději dávají přednost smysluplným aktivitám
- pomoz mi, abych to dokázal sám – našim úkolem je dětem pomoci, aby činnost zvládly nezávisle na nás, a byly tedy více samostatné (s tímto pojmem souvisí i sebevědomí a svoboda)
- průvodce – úkolem pedagoga je připravovat podnětné prostředí, podporovat děti v samostatnosti a aktivitě, učit děti výběru a vést je k sebehodnocení (průvodce – trpělivý, laskavý, empatický, důsledný, pracuje na svém rozvoji a má odbornou profesionalitu)
- socializace – věkově smíšená skupina dětí rozvíjí sociální dovednosti (empatii, toleranci, spolupráci, komunikaci i schopnost vyjádřit a obhájit svůj názor)
- samostatnost a nezávislost
- pohyb v učení
- svoboda a zodpovědnost
- smysluplnost a propojenost

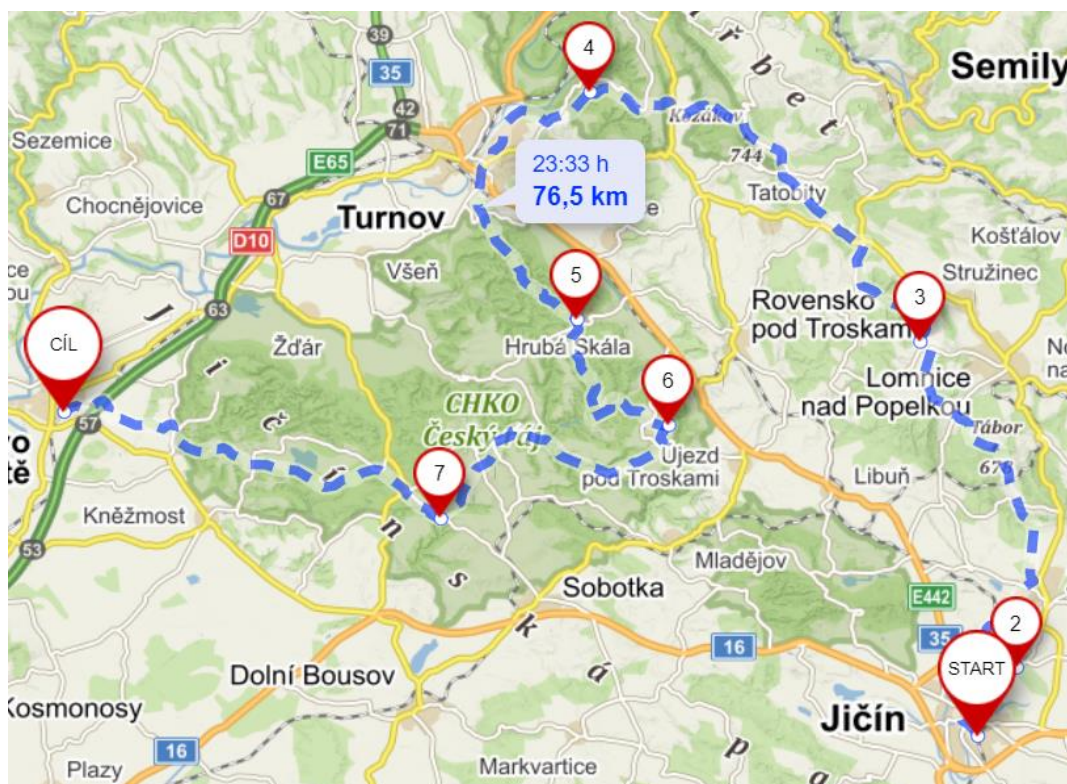
Vedoucí: Vedoucí se stanou průvodci, kteří budou dětem nápomocní během naší výpravy. Je tedy důležité, aby i průvodci dodržovali principy Montessori koncepce vzdělávání. Snaží se děti podporovat v samostatnosti, aktivitě a objevování. Průvodce by měl být trpělivý, laskavý, empatický a dbá na potřeby dítěte.

Charakteristika účastníků: Putovního tábora se bude účastnit 9 dětí a 7 vedoucích a jeden instruktor. Věk účastníků – od 9 do 13 let. Účastníci nemají zdravotní omezení. Některé z dětí měly alergie, a tak jim zdravotník podával jejich léky podle předepsaných instrukcí.

Charakteristika prostředí: Putovní tábor bude zahájen v Jičíně a bude končit v Mnichově Hradišti. Naše cesta tedy bude v oblasti Českého ráje. CHKO Český ráj je nejstarším chráněným územím v České republice a existuje už od roku 1995. V této oblasti je několik památek – hrady Kost, Trosky, zámek Sychrov, Prachovské skály, město pohádek Jičín a další. Trasa putovního tábora se může během realizace pozměnit, podle potřeb účastníků.

Plán cesty výpravy:

<https://mapy.cz/turisticka?planovani-trasy&x=15.1812990&y=50.5213805&z=11&dim=6289151a108fe0d1a86424f8>

Obrázek 2: Trasa putovního tábora

Název putovního tábora: Kronika ztracené stopy

Místa na spaní: Spát se bude pod širým nebem, v případě špatného počasí pod plachtou, a to na místech označených body 3 (Smetanova vyhlídka), 4 (kemp Zrcadlová koza), 5 (chata myslivců) a 7 (u stánku Bubble waffle). Na Smetanově vyhlídce budeme nejspíše dělat z plachty závětrí. V kempu Zrcadlová koza budeme spát na kraji u ohniště. Děti zde mohou využít sprchy, hřiště a zajít za kozami ve výběhu. U chaty myslivců budeme mít více možností na spaní: lůžka v chatě, hamaky a samozřejmě venku na trávě. U stánku uděláme podle počasí z plachty přístřešek.

Poznámky k programu: Během cesty budou účastníci zapořovat informace do vytvořených reportérských deníků. V něm budou mapa, místo na zaznamenávání informací, poznámky i dostatek prostoru na zaznamenání druhů hmyzu, ptactva, stromů a dalších rostlin.

5.1 Plán programu

Program je ohraničen prvním a posledním dnem. Témata dnů závisejí především na tom, jaké děti v daný den zvolí. První den bude dětem poskytnuta mapa. Na mapě budou vyznačena místa, kam je důležité se dostat a bude na dětech, aby nás tam dovedly.

Chtěla bych, aby děti byly samostatné, a proto budou hledat spoj do Jičína, pomáhat s přípravou jídla (svačiny, rozdělávají oheň apod.), dovedou nás na dané body.

Připravené aktivity (na daná témata) jsou navrženy tak, aby si děti mohly vybrat, na co se daný den zaměří. S dětmi plánujeme ujit 76 km. Během této cesty se může stát cokoliv. Může se tedy stát to, že se plán cesty během realizace změní, a i to, že nestihneme všechny připravené aktivity. Například si děti budou chtít odpočinout, hrát společenské hry či zpívat u ohně. Program se tedy bude upravovat podle potřeb dětí. Chtěla bych, aby si děti především pobyt v přírodě užily a získaly nějaké nové zkušenosti.

5.1.1 První den

Příklad otázek pro daný den: Co je kolem nás? Na co se dnes zaměříme? Co byste chtěly objevit? Jak se dostaneme do Jičína a následně na bod číslo 3?

Očekávaný plán dne: Sraz účastníků na domluveném místě. Přesun autobusem do Hradce Králové a poté vlakem do Jičína. Cesta k bodu 3. Pozorování přírody kolem dětí. Hledání a bádání na dané téma. Příprava svačiny, oběda a večeře. Nachystat si místo ke spánku. Realizace elipsy.

Elipsa – ranní: Úvod do programu. Hledání cesty do Jičína. Rozhodnutí, jaké téma budeme v daný den prozkoumávat. Na jaké otázky budeme odpovídat? (účel ranní elipsy je každý den stejný – úvod do tématu, vybrat, na jaké téma se zaměříme a stanovit si otázky na daný den).

Elipsa – noční: Shrnutí výsledky našeho bádání. Hledat v přírodě kolem nás odpovědi na naše otázky. Zapsat si naše výsledky do reportérského deníku. (účel noční elipsy je každý den také podobný – shrnutí informací a zážitků a hledání odpovědi na stanovené otázky).

5.1.2 Témata dnů

Téma dne – Ptáci

Pomůcky: dalekohled, kapesní atlas ptáků, kniha ke stavbě hnízd, karty s názornými ukázkami zobáků ptáků a jejich názvy

Cíl: Blíže prozkoumat ptáky, a to především jejich hnízda, zobáky, hledat souvislosti a vidět je v reálném prostředí.

Aktivita – sledování ptáků: Děti během výpravy mají k dispozici dalekohledy a mohou využít kapesního ornitologického atlasu. Mohou tak vidět ptáky v jejich prostředí zblízka a zaměřit se na jejich pozorování.

Aktivita – zobáky: Na aktivitu si připravím kartičky s obrázky ptáků a jejich názvy. Karty rozprostřu po určitém území a děti je budou mít za úkol najít a následně spojit kartu s názvem. Jakmile je budou mít pojmenované, zaměří pozornost na jejich zobáky. Povedu děti k tomu, aby přemýšlely o tom, jakou má pták potravu a k čemu je jeho zobák pro něj užitečný. Podporou dětem bude kapesní atlas ptáků, ve kterém mohou najít potřebné informace.

Aktivita – hnízda: Během našeho putování budeme nejen pozorovat ptáky kolem nás, ale také jejich hnízda, případně ptačí budky. Následně ptačí hnízda prozkoumáme blíže v knize Stavitelé z říše zvířat. Prozkoumat, jaká hnízda ptáci staví (pomůže nám k tomu kniha – stavby ptáků).

Reflexe pro účastníky: Sedneme si do kolečka a zrekapitulujeme si den. Vyplníme si reportérský deník. Zjistíme, jaké ptactvo jsme cestou viděli a jak nám pozorování šlo. Prohloubíme si téma zobáku (spojíme informace, které jsme si už k zobákům řekli s ohledem na to, jak si ptáci stavějí svá hnízda). Zodpovíme si otázky, které děti budou mít a budeme na ně společně hledat odpovědi. Podporou k reflexi budeme mít atlas ptactva, který nám některé otázky zodpoví – děti budou hledat odpovědi s pomocí knihy.

Téma – stromy

Pomůcky: kapesní atlas stromů, lupy, 2x metr, pastelky a papíry, magnet, jehlu

Cíl: Prozkoumat zblízka stromy (listy, koruny, kořeny). Zjistit, jaké stromy se vyskytují kolem nás na naší trase. Pozorování světových stran.

Aktivita – sledování stromů: Během výpravy se zaměříme na stromy kolem nás. Děti budou mít k dispozici kapesní atlas stromů. Jaké druhy stromů jsme během výpravy potkali?

Aktivita – strom: Děti se zaměří blíže na dva stromy. Budou se snažit zjistit o svém stromu co nejvíce (jaký má průměr kmen, kam sahají kořeny, frotáž kůry, založení listu, hledání života v a na stromě apod.). Děti si své závěry odprezentují. Porovnáme si informace, které zjistily.

Aktivita – světové strany: Využijeme strom na určení světových stran. Především můžeme využít kompas z listu v kaluži (jehla a magnet), lišejník a případně další ukazatele, které nám v přírodě mohou pomoci nalézt směr.

Reflexe pro účastníky: Během elipsy si s dětmi zrekapitulujeme den, povíme si o našich zážitcích. Zapišeme si zjištěné informace do reportérského deníku. Odpovíme si na otázky, které děti k tématu budou mít a zjistíme, co vše ještě o stromě mohly děti zjistit. Podporou k tématu bude atlas stromů.

Téma – rostliny

Pomůcky: bylinky, kapesní atlas rostlin, kotlík, voda, lupy

Cíl: Prozkoumání rostlin. Zaměříme se samozřejmě na ty, které během cesty potkáme. Budeme hledat rostliny, ze kterých můžeme uvařit čaj. Roztřídit rostliny, aby děti pochopily, na jaké rostliny si musí dávat pozor (jsou jedovaté).

Aktivita – sledování rostlin: Během cesty si děti všimají květin kolem nás. Pokud nebudeme v CHKO, můžeme rostlinu utrhnout a vložit si ji do deníků. Podporou bude dětem kapesní atlas rostlin.

Aktivita – třídění rostlin: Roztřídění květin, které jsme během výpravy potkali. Zjistíme tak, jaké květiny jsou například jedovaté nebo léčivé. Skupiny, do kterých rostliny budeme třídit, se děti budou snažit vymyslet podle sebe.

Aktivita – čaj: Vaření čaje z rostlin, které jsme v okolí natrhali. Aktivita třídění rostlin nám pomůže uvědomit si, jaké rostliny můžeme použít. Kromě toho, že se děti budou muset rozhodnout, jaké rostliny použijí, musí si také uvědomit, jaké množství dané rostliny chtějí použít. Půjde tedy o to, aby se i ve skupině domluvily na tom, jak čaj uvařit. Například: kdo rozdělá oheň, kdo připraví dřevo, kdo nabere vodu, kdo připraví rostliny pro čaj apod.

Reflexe pro účastníky: Zrekapitulujeme si informace, které jsme během výpravy zjistili. Zapišeme si informace do reportérského deníku – případně se o zapsané informace navzájem podělíme. Odpovíme si na otázky dětí k tématu. Také se musím vrátit k aktivitě roztřídění květin a připomenout, že jsou některé rostliny jedovaté, a musíme si tedy na ně dávat pozor. Co se týká aktivity vaření čaje, tak pokud děti vytvoří čaj, který jim nebude chutnat, mohly by zkusit vymyslet, jaké rostliny by do čaje byly pro příště lepší.

Téma – hmyz

Pomůcky: lupy, kapesní atlas hmyzu, modelína, papíry a tužky

Cíl: Prozkoumat, co žije ve stínu (hledání brouků pod kameny, klacky apod.), sestavit jednoho z brouků (toho, co děti zaujme)

Aktivita – hledání: Během výpravy budou děti prozkoumávat místa, kde by se mohl hmyz schovávat. Pokud děti budou chtít, mohou si hmyz opatrně dát do kelímku a prozkoumat ho pod lupou. Děti tak uvidí zblízka a naživo, jak hmyz vypadá.

Aktivita – sestavení hmyzu: Děti si vybraný hmyz načrtnou na papír a následně jej vytvoří z přírodnin, které si posbírají v okolí. Zjistí si také o něm nějaké informace z kapesního atlasu hmyzu. Při stavění si mohou pomoci i modelínou.

Reflexe pro účastníky: Zjistíme, jaký hmyz děti chytily do kelímku s lupou. Jaké mají zážitky z cesty. Zrekapitulujeme si cestu, co se nám během cesty povedlo a na co si musí například děti pro příště dávat pozor. Během zápisu do reportérského deníku si mohou děti nakreslit hmyz, který je zaujal. Podporou jim bude atlas hmyzu. Případně budou mít

také možnost si daný hmyz vytvořit z přírodnin a modelíny. Myslím si, že díky lupám bude pro děti toto téma velmi zajímavé. Mohou brouky pozorovat zblízka a zjistit blíže, jak vypadají a následně si svá zjištění podpořit informacemi z atlasu.

Poslední den

Pomůcky: přírodniny, mapa, reportérské deníky

Očekávaný plán dne: Dojít do Mnichova Hradiště a vytvořit před odjezdem z přírodnin mapu prozkoumaného území. Doplnit tuto mapu o zjištěné informace (zajímavá místa). Najít spoj zpět do Hradce Králové a Holic.

Reflexe pro účastníky: Na této reflexi půjde především o zopakování zjištěných informací. Vytvoření mapy z přírodnin pomůže dětem k tomu, aby si uvědomily, kolik toho za 5 dní prošly, co objevily, jaké informace si pamatují, ke sdílení zážitků z cesty. Byla bych také ráda, pokud by si děti vytvořily otázky, na které by chtěly zjistit odpovědi od ostatních účastníků. Reflexe by měla sloužit nejen k tomu, co jsem již zmínila, ale také k uzavření tématu putovního tábora.

Reflexe celého programu z pohledu pedagoga: Má vlastní reflexe by se měla zaměřit na zhodnocení programu z celkového hlediska. V organizační stránce to bude především zajištění doprovodného vozidla, míst k přespaní, rezervace v restauracích, vytvoření propozic pro rodiče a publikování fotografií a videí na sociálních sítích. Následně také na zrealizované aktivity, jejich přípravu a následnou realizaci. Vytvořím návrhy na zlepšení programu. Po zrealizování programu zašlu rodičům krátký dotazník ohledně putovního tábora, který poskytuje organizaci zpětnou vazbu. Připojím k němu i žádost o souhlas s využitím fotek z putovního tábora pro účely této diplomové práce.

6 Organizační příprava

6.1 Strava a místa na spaní

Během jednoho týdne jsme vytvořili s vedoucími jídelníček na putovní tábor a udělali seznam potravin, které musíme koupit dopředu. Nakoupili jsme i toaletní papír, barely na vodu a zápalky. Následně jsme na trase našli místa, kde bychom mohli přespat a kam můžeme jít na oběd. Na oběd chodíme vždy do nějaké restaurace. Děti si tak mohou během náročného dne odpočinout a nemusíme řešit nádobí, přípravu, úklid ohniště apod. Večere a snídaně si připravují děti samy a my jim jen pomáháme. Musí připravit ohniště, zapálit oheň, nakrájet potřebné suroviny, uvařit jídlo a následně uklidit nádobí a případně poklidit ohniště. Svačiny máme většinou vyřešeny sušenkou, ovocem nebo zeleninou či chlebem s pomazánkou (příprava svačiny nezabere tedy moc času a přesně takové svačiny jsou na trase zapotřebí).

Jídelníček:

K pití – čaj, voda, kakao, limonáda v restauracích

Pondělí – svačina z domu, řízky s chlebem na oběd, sušenka ke svačině, gulášová polévka a sýry

Úterý – chleba s marmeládou, máslem a čajem, jablko na svačinu, oběd v restauraci na Kozákově, sušenka na svačinu, k večeři gulášová polévka

Středa – vánočka s kakaem, zelenina s chlebem na svačinu, oběd v hospodě Na Vyhlídce, perník na svačinu, k večeři francouzské brambory

Čtvrtek – kuličky s mlékem, jablko ke svačině, oběd v Nebákově, sušenky ke svačině a někteří také bubble wafly, k večeři těstovinový salát

Pátek – na svačinu a k obědu obložené housky se zeleninou, sušenkou s malým pitíčkem

Místa ke spánku jsme vybrali vzhledem k plánu trasy na mapě a následně jsme strávili celý den tím, abychom tato místa objeli a domluvili se s případnými majiteli pozemků. Během tohoto dne jsme udělali také rezervace v hospodách a restauracích. Na Smetanově vyhlídce jsme se optali v přilehlé vesnici, jestli zde můžeme přespat. Postarší pán nás ubezpečil, že na vyhlídce občas někdo přespává a můžeme tam tedy určitě jednu noc spát.

Následně jsme jeli zařídit oběd do Hostince u Kordů. Bohužel hospoda byla zavřená a majitelé vařili jen na větší hostiny. Našli jsme tedy alternativu, a to na Riegrově chatě Kozákov, kde jsme udělali rezervaci a domluvili se na třech možnostech jídla pro děti (sladké knedlíky, smažený sýr s hranolky, těstoviny s omáčkou). Poté jsme vyrazili do kempu Zrcadlová koza. V kempu jsme se domluvili s majiteli, že nám nechají volné místo u jednoho z bočních ohnišť a zjistili cenu za ubytování (80 Kč dospělí, 60 Kč dítě, 120 Kč za auto a 20 Kč za žeton do sprchy). Další zastávkou byla Hospoda na vyhlídce, kde jsme udělali zase rezervaci a domluvili se, že pro nás budou mít 2-3 možné alternativy jídla. V okolí Hrubé Skály jsme pak hledali místo, kde bychom mohli přespát. Cestou jsme potkali pána, který nám poradil, že je v lese u skal místo, kde přespávají trampové. Pro naši skupinu to bylo ale daleko, prostor na spaní byl malý a bylo to blízko svahu. A tak jsme z těchto důvodů tramské místo zavrhlí. Cestou zpátky k autu jsme našli chatu, která patřila myslivcům. S těmi jsme se poté telefonicky domluvili, že nás v prostorách chaty nechají přespát. Posledním místem na oběd byla chata Nebákov. Ta byla kolem 18. hodiny zavřená, a tak jsme tam další den zavolali. Místo na čtvrtěční spaní jsme hledali u hradu Kost. Jediné místo v blízkosti, které přicházelo v úvahu, bylo u stánku s waflemi. Majitelé nás po domluvě nechají u jejich stánku přespát, pokud budeme potichu a vše po sobě uklidíme.

Překvapilo mě, kolik času jsme strávili zařizováním stravy a míst na spánek. Vyrazili jsme už v ranních hodinách a domů jsme se vrátili až k večeru. Z celého dne jsem také sestříhala video, které jsem umístila na instagramový účet neziskové organizace.

6.2 Propozice pro rodiče

Pro informování rodičů a dětí jsem vytvořila propozice ohledně putovního tábora (příloha č. 1). Mohla jsem tak informovat rodiče o tom, kde a v kolik hodin si děti vyzvedneme a kde a v kolik hodin si je mohou následně v pátek vyzvednout. Dále se mohli účastníci dozvědět, co si na putovní tábor musí vzít s sebou, doporučení ohledně obuvi, elektronických zařízení a kapesného. Také jsme tímto jejich rodiče informovali o tom, na jakých sociálních sítích mohou sledovat naše putování.

6.3 Komunikace s rodiči

Rodiče se mohli obracet se svými dotazy především na naši hlavní vedoucí. Té zaslali přihlášky, potvrzení o bezinfekčnosti a řešili s ní také platbu za putovní tábor. Během putovního tábora rodiče komunikovali se zdravotníkem a zástupcem hlavní vedoucí a mohli také reagovat na sdílené fotky na sociálních sítích (Instagram a Facebook).

6.4 Doprovodné vozidlo a doprava

Aby děti mohly chodit během dne jen s batohem a měli jsme místo na všechny pomůcky k programu, domlouváme vždy doprovodné vozidlo. Řidič doprovodného vozidla doplňuje vodu, jezdí na nákup a případně vozí s sebou účastníky, kteří si potřebují odpočinout. Doprovodné vozidlo nám zapůjčili kamarádi s tím, že jsme pokryli náklady na naftu.

Dopravní spoje na cestu tam a zpět jsme si zjistili přes webovou stránku IDOS. Jelikož naše skupina byla malá, nemuseli jsme si dělat rezervaci ve vlaku a autobusu. Děti se budou starat o finance na cestu, kupovat jízdenky do daných destinací a hledat vlakové spoje. Chtěla bych, aby se děti vystřídalily v kupování jízdenek.

6.5 Tvorba reportérského deníku

Reportérský deník jsem vytvořila v programu canva. Zaplatila jsem si profesionální účet, a měla jsem tak přístup ke všem funkcím, které program nabízí. Vytvořila jsem vzhled deníku (přední a zadní stranu). Rozhodla jsem se, že pro děti vytvořím osmisměrky s na témata dnů. Děti si tak budou moct zaznamenávat, co potkaly během cesty. Osmisměrky jsem vytvořila pomocí generátoru a následně jsem osmisměrku vyfotila a vložila do deníku. K daným tématům jsem také vytvořila volnou stránku pro zaznamenání informací. Jakmile jsem měla deník hotový, rozhodla jsem se ho vytisknout černobíle, abych zjistila, jestli je potřebné ještě něco upravit. Doupravila jsem deník a poté ho vytiskla barevně. Aby dětem deník během cesty vydržel, snažila jsem se zalaminovat přední a poslední stranu. Několik deníků se během laminace poničilo a musela jsem je tedy dotisknout. V konečné fázi jsem měla připravených 15 reportérských deníků.

6.6 Rozpočet

Od organizace jsme dostala svolení publikovat rozpočet putovního tábora. Vytvořila jsem tabulku, kde jsem zaznamenala výdaje a příjmy. Myslím si, že se zvedajícími cenami za jídlo, palivo do auta i ubytování bude potřebné cenu putovního tábora příští rok navýšit. Navýšení ceny tábora se bude odvíjet od toho, jestli se v roce 2023 ceny za dané položky zdraží.

Cena putovního tábora – příjmy	$2\,100 \times 9 = 18\,900$
Dary na putovní tábor – příjmy	500
Výdaje za nákup	4 262
Výdaje za jízdné	$18 \times 5 + 52 \times 9 + 60 \times 9 = 1\,098$
Výdaje na program	1 790
Výdaje za ubytování	$1\,367 + 20 + 2\,250$
Výdaje za obědy	7 200
Výdaje za jídlo během tábora	1 800
Výdaje za doprovodné vozidlo	1 000
Celkový zůstatek	0

Tabulka 1: Rozpočet putovního tábora

7 Realizace programu

První den

V pondělí jsme se sešli s dětmi v Holicích na autobusovém nádraží. Účastníci se rozloučili s rodiči a následně zjistili, odkud jede autobus do Hradce Králové. Děti platily za jízdné. Musely zjistit od ostatních účastníků, jaké slevy na jízdném mají a případně vybrat slevové doklady (ISIC, žákovský průkaz). Jízdenky založily do desek a jeli jsme do Hradce Králové. V Hradci Králové musely najít vlakové nádraží, kde nás čekali ostatní účastníci. Děti vybraly, kdo půjde zaplatit jízdenky do Jičína a kdo nás dovede na nástupiště. Jízdenky si ponechaly u sebe, aby je mohly ukázat průvodčímu. Cestou jsem ve vlaku uvedla téma putovního tábora a rozdala reportérské deníky. Děti si vybraly jako téma prvního dne hmyz. Zeptala jsem se také dětí, co by dnes chtěly zjistit. Stanovili jsme si tedy otázky jako: Jaký největší hmyz uvidíme na naší cestě? Najdeme druh, který ještě neznáme? Co nového zjistíme o hmyzu? Dokážeme se podle mapy orientovat? S reportérskými deníky jsem je seznámila, předala dětem lupy a rozdala společenské hry. Jakmile jsme dojeli do Jičína, dostaly děti mapu. Společně jsme našli, kde se nacházíme a kam se musíme dostat. Jedno z dětí nás vedlo k Zebínu. Zde si mapu předaly a řekly si, kde se nachází a kam půjdeme dál. Kdo chtěl, mohl si na Zebín vylézt a podívat se do krajiny. Děti, které zůstaly pod Zebínem, zatím hledaly a chytaly brouky. Následně jsme došli až na Tichánkovu rozhlednu, kde jsme dětem zaplatili kofolu (tu si odhlasovaly z limonád, které zde prodávali). Děti dostaly peníze a šly do restaurace objednat a zaplatit kofoly. Na Tichánkově rozhledně byla mapa předána nejmenšímu účastníkovi putovního tábora. Ten vybral nejkratší cestu, která nás dovedla až na místo přespání. Cestou jsme potkali paní se štěňaty, která děti poprosila, jestli by si s nimi na chvíli hrály (snažila se štěňata socializovat). Toto rozhodnutí jsme ponechali na dětech. Po zastávce u paní jsme došli na Smetanovu vyhlídku. Zde na nás již čekalo doprovodné vozidlo. Děti dostaly prostor pro chytání brouků, zapsání informací do deníků a modelaci svého brouka. Především jsme odpočívali po náročné cestě. Následně jsme vařili večeri (grilovaný sýr), dojíždali rízky a připravili si spaní na večer. Museli jsme udělat z plachty závětrí, protože na vyhlídce začal k večeru foukat silný vítr. Při západu slunce jsme zrealizovali elipsu.

Poté jsme usnuli a děti si k večeru ještě zahrály na schovávanou. Shrnutí zrealizovaných aktivit: hledání brouků, brouci z modelíny, zápis do reportérského deníku (večerní elipsa – shrnutí dne).

Během večerní elipsy jsme se ohlédli za prvním dnem našeho putovního tábora. Na úvod jsem začala otázkou: Jaký byl pro Vás první den putovního tábora? Každé dítě na první den pohlíželo jinak. Některým dětem už chyběli rodiče, bolely je nohy a vzpomínaly na setkání se štěňaty, které je trochu vyděsilo. Bály se především toho, že je paní láká k sobě na zahradu, aby jim pak následně nějak ublížila. I přesto si děti dnešní den užily a doptávaly se, jestli mohou i další den dostat lupy a hledat brouky. Pro některé děti byl dnešní den plný nových situací, kdy poprvé měly zodpovědnost za ostatní (např. dovést skupinu na vlakové stanoviště a zakoupit jízdenky). Poté jsem pokračovala otázkou: Co nového jste zažily? A případně jsem se doptávala blíže, abych získala bližší informace o tom, co se v danou chvíli dělo. Děti otevřely téma hmyzu, a to, jak se je snažily opatrně chytit do nádob s lupou. Vyprávěly si zážitky o tom, jaké nové druhy hmyzu znají a kde je chytily. I to, jak si během toho mezi sebou pomáhaly a snažily se své nálezy ukazovat i ostatním. Nejvíce děti překvapil čmelák, který na sobě měl vajíčka. Žasly nad tím, že mohly vidět pavouka a jeho vajíčka zblízka a pozorovat tak, jak vypadají tyto malé tvorové naživo. Poté děti narazily na aktivitu vytváření svého hmyzu, kterého více prostudovaly a poznamenaly si o něm informace do svých deníků. Děti si předaly informace, které o vybraném hmyzu zjistily a proč je nejvíce zaujal. Děti si vybraly například kudlanku (kvůli její velikosti a klepetům), běláška (kvůli jeho ladnému létání) a dále pavouka a další. Zjistily, že není jednoduché najít materiál, který by využily na klepeta, nohy či křídla, a tak jim chvíli trvalo, než byly se svým výtvozem spokojené. Po těchto otázkách jsem přistoupila k těm, které jsme si vytvořili ráno ve vlaku: Jaký největší hmyz uvidíme na naší cestě? Největší byla podle dětí kobylička zelená, kterou našly kousek od Smetanovy vyhlídky. Najdeme druh, který ještě neznáme? Děti odhlasovaly, že to byl páteříček sněhový, o kterém blíže informovala i naučná tabule na cestě. Co nového zjistíme o hmyzu? Každý z dětí zjistil něco nového o hmyzu. Překvapila je jména některých brouků (např. kožojed) i to, jak daný hmyz vypadá zblízka. Fascinovalo je to, jak se hýbají a vypadají zblízka. (např. holčička chytila dva pavouky do skleničky a překvapilo ji, že po pár minutách měla jen jednoho). Přišlo mi, že si začaly uvědomovat, že ve světě hmyzu to chodí jinak. A může v něm jít o život. Dokážeme se podle mapy orientovat? Orientaci podle mapy děti zvládly. Byly schopné najít

turistické značky, sledovat mapu a některé popisovaly ostatním dětem, co se v blízkém okolí nachází. Myslím si, že z toho, jak děti vzpomínaly na cestu, na sebe byly pyšné, že to zvládly. Elipsu jsem zakončila otázkou: Co Vás dnes nadchlo a chtěly byste v tom pokračovat i během našeho putování? Děti se zaměřily především na zodpovědnost a práci s mapou. Zmínily, že rády pomáhají s vařením večeře a přípravou místa na spaní. Přijdou si pak ve skupině potřebné. Také by chtěly zkusit samy připravovat večeře jen s naším dohledem (samozřejmě i s přípravou ohniště). Co se týče pozorování brouků, chtěly si ponechat u sebe lupy a hledat je ve svém volnu. Myslím si, že je první den inspiroval k tomu, pozorovat blíže okolí kolem nás. Během prvního dne jsem také pozorovala, jak děti uspokojuje samostatnost, zodpovědnost a práce.

Druhý den

Děti se nasnídaly, přebalily si věci a uklidily místo, kde jsme spali. Také jsme si zabalili batohy se svačinou a děti si vybraly téma dne. Dnes se chtěly zaměřit na ptactvo. Vytvořili jsme si tedy otázky, na které chceme znát odpověď: Jaké druhy ptáků uvidíme na naší cestě? Najdeme nějaká hnízda a jak si hnízda staví? Vytáhli jsme tedy z doprovodného vozidla dalekohledy a atlasy ptáků a předali je dětem. Jedno z dětí se ujalo mapy a vyrazili jsme na cestu. Cesta byla pozvolná. Chodili jsme mezi poli, zarostlým lesem a přeskakovali popadané klády. Svačinu jsme si dali na pařezech v lese a poté vyrazili směr na Kozákov. Děti měly na výběr z těchto jídel: smažený sýr s hranolkami, plněné knedlíky, halušky a těstoviny se smetanovou omáčkou. Odpočinuly si v trávě a hrály hry, spaly nebo si mohly něco koupit. Protože jedné z účastnic nebylo nejlépe (myslíme si, že byla vysílená z chůze a také neměla prošlápnuté boty), domluvili jsme se, že ji z Kozákova auto odveze na místo přespání. Díky tomu si může odpočinout, v klidu se napít a nabrat sílu na další den. Po odpočinku jsme se vydali ke kempu Zrcadlová koza. Cesta byla kamenitá a děti si užívaly skalnatou cestu. Běhaly, skákaly a snažily se pozorovat ptactvo. Mohu říci, že jsme cestou moc ptáků neviděli. Přišlo mi, že děti byly zklamané a myslím si, že bych tedy toto téma pro příště vynechala a nahradila ho například tématem kamenů nebo tématem CHKO (to popíši v návrzích na úpravu programu). S dětmi jsme zrealizovali aktivitu se zobáky. Vytvořené kartičky jsem umístila v blízkosti cesty a děti je hledaly. Nacházeli jsme se v CHKO, a tak jsem nechtěla, aby děti porušovaly stanovená pravidla. K obrázkům děti přiřadily názvy ptáků

a následně se snažily přijít na to, jaký má tvar zobáku účel. Jakmile jsme přišli do kempu, připravili jsme si spaní a začali vařit večeři. Protože jsme dělali guláš, musel se několik minut vařit, a tak jsme mezitím zrealizovali aktivitu s hnízdy. Společně jsme vymýšleli, jak může vypadat ptačí hnízdo, vzpomínali na ty, které jsme viděli po cestě a snažili se přijít na to, jaký to má asi důvod (například – bydlí u vody – mají zde potravu apod.). Celou cestu měly děti k dispozici atlas ptáků, který si mezi sebou půjčovaly. Večer jsme si po večeři udělali elipsu, zapsali si zjištěné informace do deníků a následně měly děti čas na sprchu a zpívání u ohně. Zakázali jsme dětem si mýt vlasy, aby pak večer nenastydly.

Během večerní elipsy jsme si zrekapitulovali náš den. Začala jsem otázkou: Jaký byl Váš dnešní den? Děti vzpomínaly na skákání přes klády, prodírání se lesem a louky plné obilí. Samozřejmě nezapomněly zmínit i strmý kopec na rozhlednu Kozákov a skákání mezi skalami, které je moc bavilo. Některé děti vzpomínaly, jak pro ně bylo obtížné slézt dolů do kempu (byl tam strmý sráz dolů do údolí). Následně jsme si odpověděli na otázky z rána: Jaké ptáky dnes uvidíme? Děti hned konstatovaly, že jich moc nebylo a bylo velmi obtížné je v krajině najít. Shodly se, že jsme viděli káně lesní, čápa, vrabce i holuba. Bylo však velmi obtížné je pozorovat a moc jsme jich cestou nepotkali. Zeptala jsem se dětí, co si myslí, že bychom tedy mohli udělat pro příště jinak. Nápadů dětí byly následovné: zaměřit se na pozorování ptáků v jiné oblasti naší cesty, navštívit přírodovědné muzeum (kdyby se nějaké po cestě nacházelo) nebo pozorovat něco jiného než ptáky, např. zvířata. Dále jsem pokračovala další otázkou: Zda jsme našli nějaká hnízda a jak si tedy ptáci staví hnízda. Po cestě jsme našli pár budek pro ptáky a jedno hnízdo v korunách stromů. Bylo velmi těžké nějaké hnízdo najít. Děti hned vymyslely, jak si ptáci staví hnízda. Pro prozkoumávání hnízd nám pomohla publikace Stavitelé z říše zvířat od autorky Emilie Dziubakové. Díky této knize mohly děti prostudovat, jak vypadají hnízda různých ptáků, jaký stavební materiál na hnízda používají a pomohlo jim si vymyslet, jak by vypadalo jejich hnízdo. Děti si do deníků načrtly jejich vlastní hnízda a dopsaly si také, z čeho by bylo postaveno a jaký druh ptáka by ho byl nejspíše schopný postavit. Přišlo mi, že děti zaujalo to, že u mnoha staveb, které lidé postavili, se inspirovali stavbami ptáků. Takže si ptáky představovaly jako architekty a konstruktéry obydlí. Především zjistily, že stavba hnízda záleží na tom, kde se pták vyskytuje, jak je velký, jaký má tvar zobáku i pařátů. Protože to mu umožňuje sbírat potřebný materiál a následně ho zpracovávat. Tím jsme se dostali i k otázce ohledně tvaru zobáku. Dané téma jsme už probírali během

aktivity v CHKO. Děti si vzpomínaly na názvy ptáků a na to, jak divné mohou být jejich zobáky. Nejvíce je zaujal zobák tenkozobce opačného, který ho má velmi úzký a dlouhý. Děti si uvědomovaly, proč daný tvar zobáku ptáci mají. Především to podle nich záviselo na to, k čemu ho potřebují (sběr materiálu na hnízdo a potravu). Elipsu jsem zakončila otázkou: Co nového jsme dnes zjistili/Co jsme se dnes naučili? Některé děti si poprvé zkoušely rozdělávání ohně, a tak by v tom chtěly další dny pokračovat, aby se to naučily lépe. Jednu z holčiček překvapilo, jak mohou ptačí hnízda vypadat. Jiné děti dnes zjistily, že už opravdu smrdí a bylo příjemné se vykoupat. Některé děti zjistily, že je pro ně pěší putovní tábor velmi náročný a pro příště by se měly lépe připravit (např. prošlápnutá obuv). Z naší večerní elipsy vyplynulo i to, že zvolené téma pozorování ptáků je pro děti nezajímavé. Kvůli tomu, že jsme po cestě viděli jen pár druhů ptáků. Připouštím, že by nejspíše bylo pro děti zajímavější téma jiné. Právě realizace programu nám ukáže jeho skryté slabé stránky a za to jsem ráda. Všimla jsem si také, že děti samostatnost a zodpovědnost posiluje. Děti se již druhý den více zapojovaly do přípravy místa na spaní, vaření, navigování a komunikovaly více mezi sebou než první den.

Třetí den

K snídani jsme si udělali kakao a snědli vánočky (během toho si děti vybraly další téma dne – květiny). Zrealizovali jsme ranní elipsu, při které jsme si řekli informace o květinách a vymysleli otázky: Najdeme květinu, kterou neznáme? Co dáme do našeho čaje? Jak můžeme květiny roztřídit? Snažila jsem se vést děti k tomu, aby si uvědomily, na co se mohou ve svém pozorování zaměřit, co vše je obklopuje. Jedno z dětí navrhlo, že by mohly znovu využít lupy, aby mohly květiny pozorovat zblízka. Dala jsem jim tedy lupy. Dětem jsem ukázala atlasy květin a vysvětlila jim, jaké informace tam mohou najít. Následně jsme si vše zabalili do auta, vzali svačinu a vyrazili doplnit vodu. Na lavičkách se děti domluvily, kdo bude dnes vést. Pro dnešní den byla zvolena trasa kratší, protože je často třetí den pro děti, které s námi jdou poprvé, kritický. Děti tak měly více času na odpočinek, dovádění a zapisování informací do reportérského deníku. Zastávku si děti chtěly udělat hned, jak jsme vyšli kopec do Turnova. Na kraji u lesa byl park s prolézačkami. Děti tam určovaly květiny, které objevily v trávě. Jedno z dětí bylo velice překvapené, když zjistilo, že květina, která vypadá jako pampeliška, je máchelka pampeliškovitá. Zaskočilo to i ostatní děti, a tak cestou tuto květinu hledaly kolem cest,

na louce i během oběda. V Turnově děti chtěly rozchod. Dali jsme jim tedy po domluvě půl hodiny na to, aby si případně koupily, co potřebují. Domluvili jsme se také, že budou chodit po dvojicích a alespoň jednomu vedoucímu řeknou, jakým směrem šly. Jakmile jsme se sešli, vyrazili jsme směrem k Valdštejnu na oběd. Děti vedly naši cestu a stěžovaly si, že celé dopoledne jdeme do kopce. Z Turnova jsme totiž museli vyšlapat schody a vyjít pár kopců. Myslím si, že zvolené místo na oběd bylo dobře situované. Hospůdka se nacházela v polovině kopce, který jsme museli na Valdštejn vylézt. Děti si tak v polovině kopce mohly odpočinout a po obědě jsme vyšli kousek nad hospůdku, kde si děti lehly do trávy a hledaly další květiny a brouky. Po odpočinku jsme došli na vyhlídku Hlavatici a narazili na připravenou stezku Dubínka od zaměstnanců Valdštejna. Děti si ji chtěly zahrát, a přestože hra byla už u konce, tak jsme si vzali připravený pracovní list a vyrazili hledat úkoly. Děti si pomáhaly, smály se svým nápadům na odpovědi a u Valdštejna jsme si zkontrolovali odpovědi a udělali si vlastní vyhodnocení. Děti se mohly jít podívat na Valdštejn. Poté jsme se rozdělili na dvě skupiny. Jedna skupina vyrazila přes Kopicův statek až k zámku Hrubá Skála. Tato trasa je méně náročnější a jde se vlastně příjemnou procházkou nad skalami. Druhá skupina slezla dolů do skal, prolézala úzkými cestami, až došli na Hrubou Skálu. Protože jsme měli jen jednu mapu, tak si druhá skupinka nastudovala svou trasu a děti si napsaly záchytné body. Cestou na Hrubou Skálu však jeden z chlapců mapu ztratil. Překvapilo mě, že jakmile jsme přišli na Hrubou Skálu, začal hledat, kde může mapu zakoupit. Dostal na ni peníze a šel mapu koupit. Jakmile jsme se sešli na Hrubé Skále, vyrazili jsme k chalupě myslivců. Do půl hodiny jsme byli na místě a mohli si začít připravovat večeři. Děti si prvně vybalily věci, vybraly postel v chalupě nebo pověsily hamaky a následně začaly pomáhat s večeří. Loupaly brambory, krájely maso i zeleninu a vše dochutily. Po jídle jsme začali třídit rostliny. Určili jsme si skupiny, do kterých by rostliny rozdělily. Nakonec děti chtěly rostliny rozdělit na jedovaté, stromy a keře a byliny. Kolem chalupy jsme rostliny třídili do těchto skupin a následně si děti šly nasbírat rostliny na čaj. Během třídění i sbírání přírodnin se děti dohadovaly, co bude dobré pro čaj použít a jaké množství budou potřebovat. Nabraly si vodu, nechaly ji vařit, udržovaly oheň a rozhodly se, jaké rostliny do čaje dají. Přestože jsme se nacházeli u CHKO, tak vymezené území kolem chaty do CHKO nespadá. Nebyl tedy problém s tím, že děti v okolí chalupy trhají květiny. Během vaření čaje jsme uskutečnili noční elipsu. Tu jsme ukončili sdílením zážitků z našeho dne. Děti s radostí poslouchaly, jaké zážitky z dnešního dne mají a co každá skupina během cesty viděla a objevila. Po uvaření čaje jsme si vzali zpěvníky a zpívali

u ohně. Během večera za námi přišli poutníci, kteří se ptali, jestli by si mohli postavit stany na pozemku myslivců (děti rozhodly, že je zde nechtějí). Bylo jich asi 30 a nevíme, jestli by na pozemku něco neponičili. Po zpěvu u táboráku jsme šli spát. Někteří vedoucí byli s dětmi v chatě a ostatní spali venku, aby byli nablízku dětem, co spaly v hamakách.

Večer jsem začala otázkou: Jaký byl Váš den? Děti vzpomínaly na cestu Hruboskalskem, skalní reliéfy, výhledy a nákupy v Turnově. Především se lišily zážitky z trasy, kde se rozdělily na dvě skupiny. Diskutovaly znovu o odpovědích v pracovním listu Dubínka a o tom, kolik rostlin během cesty určily. Některé děti byly nadšené, že dnes mohou poprvé zkusit spát v hamakách a nemohly se dočkat toho, až se půjde spát. Odpověděly jsme si na otázku, jestli jsme našli nějakou květinu, kterou neznáme (máchelka pampeliškovitá). Děti vzpomínaly, kde všude ji viděly a shodly se na tom, že si prvně myslely, že je to jen menší pampeliška. Květiny si roztřídily na tři skupiny a snažily se vzpomenout na nějaké zástupce. Myslím si, že dokázaly ke každé skupině přiřadit alespoň 5 zástupců, i když skupina jedovatých byla těžší. Děti si ale pamatovaly nějaké zástupce ze školy, a tak i přesto, že je dnes nepotkaly, věděly, na co si mají dávat pozor. Co se týče rostlin do čaje, tak se děti shodly, že pro příště by do něj daly méně kopřivy. Ta měla podle nich výraznou chuť, a proto pak nebyly cítit například maliny a jahody, které našly. Většinu dětí jejich čaj tolik nechutnal. Večerní elipsu jsem ukončila otázkou: Jaký byl Váš den? A odpovědi byly následovné: dobrý, nejlepší byla cesta skalami, snad už tu mapu neztratím, našel jsem největšího pavouka, poprvé jsem zapálil oheň, konečně znám nějaké názvy rostlin, už se těším, až budu spát v hamace a líbily se mi skalní reliéfy. Z večerní elipsy a z toho, jak jsem během tohoto dne pozorovala děti, si všímám, jak jsou schopné se ponořit do pozorování svého okolí. Jak objevují se soustředěním nové věci a učí se poznávat svět kolem nich. Skrze smysluplnou práci (vaření, příprava dřeva na ohniště, navigování během cesty, rozdávání svačiny, mytí nádobí apod.) jsou více samostatné a vypadají, že je tato činnost uspokojuje. Protože ji vyhledávají opakovaně. Snaží se i u svých aktivit zapojovat nejmenší a případně jim pomáhat. Tímto způsobem se tam mladší učí i od starších dětí.

Čtvrtý den

K snídani jsme si dali kuličky s mlékem. U snídaně jsme si vybrali téma dne – stromy a po zabalení svačiny a věcí vyrazili na cestu. Samozřejmě jsme si zase vymysleli otázky, které si chceme zodpovědět: Jaké stromy dnes uvidíme? Zjistíme o nich něco nového? Protože jsme chalupu museli předat zpět majitelům, vydali jsme se s dětmi na cestu a šli hledat strom, který by děti zkoumaly. Děti si rozhodly, že chtějí zkoumat ve dvou skupinách. Každá skupina si vybrala svůj strom, o kterém se snažila zjistit co nejvíce informací. Své závěry si poté prezentovaly. Každá skupina k tomu přistoupila jiným způsobem. Děti si zjistily informace o stromě z atlasu stromů, zaměřily se na listy, kmen, kořeny, odhadovaly jeho výšku a hledaly, kdo na jejich stromě žije. Ke zkoumání dostaly i metr a lupu. Překvapilo mě, kolik toho děti byly schopné zjistit a jak své stromy prezentovaly ostatním. Po aktivitě jsme vyrazili směr Trosky (a cestou se zastavili na svačinu). Svačinu jsme si snědli na polní cestě s výhledem na Český ráj. Kdo chtěl, mohl se na Trosky jít podívat a následně jsme došli až na Nebákov, kde jsme si dali oběd. Děti měly zase na výběr z několika možností a po obědě jsme si šli odpočinout na břeh rybníka. Pozorovali jsme stromy, které byly kolem nás a hrály společenské hry. Některé děti vyčerpáním usnuly nebo zapisovaly do putovního deníku. Po odpočinku jsme se vydali na hrad Kost. Cestou bylo hodně popadaných stromů, a tak si děti užívaly to, že přes ně mohou skákat. Protože jsme během cesty narazili na písek, ze kterého bychom mohli postavit mapu naší cesty, vynechali jsme aktivitu určování světových stran. Líbilo se jim, že z něj půjde mapa lehce vytvořit. Děti se domluvily na tom, kdo bude co dělat a pustily se do stavění. Mapu cesty jsem plánovala až na další den, ale protože se do toho děti chtěly pustit už o den dříve, tak jsem je nechala. Během tvoření mapy děti ztvárnily i cestu, kterou jsme měli naplánovanou na poslední den. Tu jsme se po domluvě s dětmi rozhodli zkrátit. Ukázali jsme dětem, jakou trasou bychom šli, kolik je to kilometrů a odpověděli jsme na jejich dotazy ohledně možných tras. Následně se rozhodly, že kratší cesta jim bude více vyhovovat. Děti si také zjistily, kdy pojede vlak a kde je vlaková zastávka v Sobotce. Protože tím, že jsme změnili trasu, si musely najít i nový spoj. Nová trasa tedy vedla přes údolí Plakánek do Sobotky. Jakmile děti dostavěly mapu a udělali jsme si rekapitulaci toho, kde jsme všude byli, co jsme viděli a kolik kilometrů ujdeme. Kolem páté hodiny jsme se vydali ke stánku Bubble wafle, kde jsme měli domluvené, že můžeme přespat. Předpověď počasí nevypadala dobře. Obloha černala a meteorologický radar hlásil silné přeháňky. Začali jsme tedy stavět přístřešek

ve tvaru A. Děti držely provazy, tyče, přenášely plachtu a rovnaly plachtu na spaní. Následně se zvedl vítr a málem nám celou plachtu odfoukl. Potřebovali jsme ji více zatížit. Poprosili jsme tedy majitele stánku, jestli si můžeme půjčit dřevo. Zatížili jsme tedy kraje plachty a vše připravili tak, aby voda mohla odtékat a nezůstávala na plachtě. Mezitím, co polovina dětí pomáhala s dostavěním přístřešku, tak ostatní děti připravovaly večeři pod přístřeškem. Děti krájely zeleninu, salám a vše smíchaly s těstovinami a majonézou. Následně jsme všichni zalezli pod přístřešek a dali si večeři. Ve chvílích, kdy déšť ustával, si děti chodily čistit zuby, na záchod, braly si své tašky z auta a omývaly si nádobí po večeři. Večer jsme si vyprávěli historky. Bylo zajímavé pozorovat děti, které s námi jely již poněkolikáté. Ty se z deště těšily a dá se říci, že ho oslavovaly. Podle nich by se bez deště putovní tábor neobešel. Na rozdíl od nich se děti, které s námi jely poprvé, bály a doufaly, že bouře co nejdříve přejde. Bouře tak po dvou hodinách ustala, a tak i ty děti, které předtím nemohly spát, usnuly.

Večerní elipsu jsme si zrealizovali o chvíli dříve, kvůli blížící se bouře. Začala jsem otázkou: Už máme předposlední den naší cesty, a tak mě zajímá, jak se cítíte? Děti se cítily unaveně, ale spokojeně. Těšily se domů na sprchu a odpočinek. Také se ptaly, jestli mohou jet s námi i na tábor anebo jít znovu putovní tábor. Doptávaly se na informace ohledně pobytových akcí neziskové organizace. Řekli jsme si, jaké stromy jsme dnes mohli na cestě vidět. Všimly si, že během cesty se stromy kolem nás měnily. Na začátku v lese bylo nejen hodně listnatých stromů (např. dub letní), ale také stromy jehličnaté (např. smrk ztepilý). Kolem hradu Kost bylo spíše více listnatých stromů (především ovocné stromy). Během aktivity, kdy se zaměřily jen na daný strom, zjistily nové informace. Překvapilo je, kolik toho o jednom stromě mohou říct. Líbilo se jim, že každá skupina popsala strom jinak. A tam mohly vidět, že každý z nich na svět kolem nich pohlíží jinak. Elipsu jsem ukončila otázkou: Na co se zítra těšíte? Bouřka se totiž už pomalu, ale jistě blížila. Děti se těšily na poslední den, cestu vlakem, a na rodiče, kterým budou moct o všem vyprávět.

Poslední den

Ráno jsme si po snídani připravili svačinu na odpoledne. Děti tomu říkaly „Továrna na housky“. Kdo nechtěl pomáhat s přípravou svačiny, pomáhal s uklízením přístřešku. Děti si připravily batohy na cestu a každý si po konzultaci s vedoucím vzal boty, které budou vyhovovat dnešnímu terénu. Samozřejmě jsme si během balení a připravování svačiny snědli snídani a doplnili tekutiny. Plachty musely vyschnout, a tak jsme vyrazili na cestu a nechali úklid plachet na vedoucích z doprovodného vozidla. Do Sobotky jsme to vzali přes údolí Plakánek. Půda byla promáčená, všude bylo bahno a velké kaluže. Děti tedy skákaly a samozřejmě se to neobešlo bez smeknutí. Kdo měl s sebou v batohu suché oblečení, tak se převlékl anebo mu případně oblečení zapůjčili vedoucí. Kolem zámku Humprecht jsme došli až na zastávku vlaku. Na trávě jsme si udělali závěrečnou elipsu a předali upomínkové listy. Vlakem jsme přes Libuň dojeli zpět do Hradce Králové a poté i do Holic. Protože jsme do Hradce Králové dorazili o hodinu dříve, šli jsme vyprovodit jednoho z účastníků k mamce do práce a následně se vrátili na místo vyzvednutí. Tam jsme si zahráli karetní hru Uno a loučili se s dětmi, pro které si už došli rodiče. Děti si vzaly i své hmyzí výtvary domů. Rodičům jsme předali i dokumenty dětí a vyrazili jsme do Holic, kde jsme předali posledního účastníka.

Pozn.: K putovnímu táboru jsem následně vytvořila na Instagramu reels a přidávala každý den na stories Facebooku a Instagramu fotky (také jsem vytvořila propozice pro účastníky – rodiče) a následně po realizaci putovního tábora jsem vytvořila krátký dotazník. Díky němu organizace získala zpětnou vazbu a já dostala souhlas od rodičů k využití fotografií pro potřebu diplomové práce. Odkaz na dotazník: https://docs.google.com/forms/d/e/1FAIpQLSdXwpFNF7Yc1pB2-uMineUZUrh8aR0dXUjwgcU5xQPGCrSoQ/viewform?usp=sf_link

7.1 Závěrečná elipsa s dětmi

Děti si vytvořily otázky, na které by chtěly odpovědět. Společně jsme během čekání na vlak diskutovaly. Jakmile jsme měly otázky, začala jsem se dětí ptát, kdo chtěl, mohl odpovědět. Zde jsou vytvořené otázky a shrnuté odpovědi dětí:

Co pro tebe byl nejsilnější zážitek?

Odpovědi: bouřka a příprava přístřešku, kadibudky na chalupě myslivců, psaní do průzkumnického deníku, klouzat se na cestě, brodit se vodou a bahnem, chování koček u „wafárny“

Co jsi se nového naučil?

Odpovědi: klouzat se v bahně, pamatuji si ptáka Kozobce a Kolihu, chytat brouky, jak si dojít na záchod do kadibudky, jak vypadá Máchelka pampelišková – není to opravdová pampeliška, pomáhat ostatním, neřvat, když se bojím

Co pro mě bylo náročné?

Odpovědi: chodit do kopce, hygiena, nebyť doma u televize, vstávat brzo ráno, zvednout se z bahna, ujít tolik kilometrů

Kde všude jsi byl?

Odpovědi: Kozákov, Český ráj, Zrcadlová koza, u řeky Jizery, Trosky, Kost

Kde se ti nejlépe přespávalo a proč?

Odpovědi:

Chata myslivců – nejlepší spánek a mohly jsme spát v hamace

Zrcadlová koza – bylo tam teplo a zima mě neprobudila, dobré zázemí, teplíčko a byly tam záchody a sprchy

Kde se ti spalo nejhůře a proč?

Odpovědi:

U Bubble wafle – byla tam zima, sjížděly jsme dolů, déšť, nešlo spát

Smetanova vyhlídka – nemohl jsem usnout, moc jsem se probouzel, zima, Vojta na mě byl moc přitisknutý, nešlo se mi vyspat

Co pro mě bylo poprvé?

Odpovědi: bahenní koupel, wafle, změření stromu a také jeho poloměru, 2 dny si nedojít na záchod, hra klíště, chodit 5 dní v kuse, uno

Kdy jste spolupracovali?

Odpovědi: při stavbě přístřešku, když jsme dělaly houskovou továrnu (připravovaly si svačinu na odpoledne)

Jaké jídlo ti nejvíce chutnalo?

Odpovědi: salát, samotná brambora a náš vlastní čaj

Za co jsi na sebe hrdý?

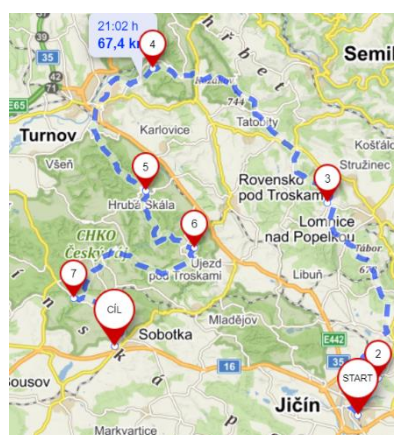
Odpovědi: ujídání brambor, 5 dní chůze do kopců, zvládl jsem to i bez kamarádů, nespádl jsem, nebyl jsem sprostý, přežil jsem to, neřekl jsem sprosté slovo, pomohl jsem postavit přístřešek, chytil jsem obří saranče

Jaká aktivita mě zaujala?

Odpovědi: klíště, hledání brouků, strom – zjišťování informací, vaření čaje, vaření večerí, spaní, brouci – modelování, psát do deníku

7.2 Úpravy programu během realizace

Během programu nastaly situace, kdy bylo potřebné některou z aktivit upravit, změnit plán cesty nebo některou z aktivit nerealizovat. Největší změnou v programu byla nejspíše změna trasy. Předposlední den jsme ukázali dětem, jaká trasa je naplánovaná poslední den. Děti byly už velice unavené, a tak se rozhodly změnit trasu a udělat ji kratší. Našly si tedy novou trasu na mapě, vyhledaly si spoj a našly vlakové nádraží. Ušli jsme tedy o pár kilometrů méně a přesně to bylo 64,7 kilometru. Samozřejmě děti, které měly chytré hodinky, měly kilometrů více, protože během naší cesty objevovaly okolí. Konečný plán trasy můžete vidět na obrázku níže.

Obrázek 3: Konečná trasa putovního tábora

Pokud to děti vyžadovaly, nechávali jsme jim více času na odpočinek. Především to bylo podle jejich uvážení, zda si potřebují více odpočinout. Vždy jsme je seznámili s tím, jak dlouhá může být pauza na svačinu, po obědě nebo na rozchod ve městě. V Turnově jsme dopřáli dětem delší rozchod, aby si mohly dokoupit sladkosti nebo si zajít na zmrzlinu.

Aktivity jsme realizovali podle toho, jak náročná byla cesta a podle celkové situace. Některé dny jsme aktivity realizovali během cesty. Děti si tak mohly odpočinout. Jiné dny jsme aktivity museli nechat až na místo, kde jsme měli spát. Bylo to především ty dny, kdy byla naplánovaná delší trasa. Potřebovali jsme totiž dojít na místo přespání, než začne večer. Abychom mohli uvařit večeri, připravit případně přístřešek a místo na přespání.

Ze všech aktivit, které jsem měla naplánované, jsme nerealizovali aktivitu – světové strany v tématu stromy. Téma si děti vybraly na předposlední den. Byly unavené, měly před sebou delší trasu a rozhodli jsme se tedy aktivitu nerealizovat.

7.3 Zajímavé situace

- **Ztracení mapy**

Během předposledního dne ztratil chlapec během cesty na hrad Hrubá Skála mapu. Zjistili jsme, že ji nejspíše nechal na vyhlídce, kde měly děti svačinu. Rozhodl se tedy, že musí zakoupit novou. Bez mapy by totiž děti nevěděly, kudy mají jít. Na Hrubé Skále se tedy vydal najít mapu. Prvně zašel do infocentra, kde ho odkázali na budku před hradním mostem a na budku s občerstvením. Nakonec se rozhodl zakoupit mapu, která byla levnější. Zobrazovala totiž jen okolí Hrubé Skály (Sobotku a Mnichovo Hradiště). Ostatní ho v jeho rozhodnutí podpořily, a tak měly děti mapu, podle které mohly dojít putovní tábor. Mohu říci, že děti prvně nebyly rády, že mapu ztratil. Přesto ho po pár negativních hodnoceních pochválily, že situaci vyřešil. Chlapec byl ze ztracené mapy smutný a hned konstatoval, že proto mu mamka nesvěruje důležité věci. Vždy to někde zapomene nebo nechá. Situace dětem ukázala, že je důležité hledat řešení situací, které se nám stanou.

- **Samostatnost a zodpovědnost**

Dětem jsme ponechali větší volnost v těchto oblastech: navigování cesty, kupování jízdenek, vaření, rozdělávání ohně, mytí nádobí a dalších. Děti si mohly svobodně zvolit, do čeho se zapojit, jak dlouho se budou činnosti věnovat a případně i s kým. Jako příklad mohu uvést kupování jízdenek. Řekla jsem dětem, že je potřebné koupit jízdenky a jestli by se toho chtěl někdo ujmout. Vysvětlila jsem jim také to, že dostanou od nás peníze. Placení si chtěly vzít na starost dvě holčičky. Vybraly slevové karty a spočítaly si, kolik nás je. Následně přistoupily k řidiči, nahlásily mu počet cestujících a slevové karty, zaplatily, vzaly si lístek a vše po cestě odevzdaly vedoucímu. Díky svobodné volbě si děti mohou vybrat to, co je zajímá. Dítě se následně cítí respektovanější, za své rozhodnutí bere zodpovědnost, a není tak potřebné aktivity motivovat. Děti za svá rozhodnutí nesou případné následky a ty jsou jim zpětnou vazbou, rozvíjí a utváří je.

- **Návštěva štěňátek**

Během prvního dne jsme potkali paní se štěňaty. Abyste si dokázali představit, jak tato návštěva na děti působila, popíšu Vám i chatu, ve které paní bydlela. Chalupa byla podle stavu starší, plot byl ze starých kusů dřeva a jen tak tak

držel. Na zahradě byl nepořádek. Když nás paní vyzvala, abychom si šli se štěňaty hrát, tak děti zprvu jít nechtěly. A tak postávaly na cestě a přemýšlely, jak se rozhodnou. My jsme jim totiž řekli, že rozhodnutí je na nich. Některé děti tak šly s vedoucími na zahradu a jiné čekaly na cestě, než zase půjdeme dál. Paní naléhala i na ostatní, ať jdou na zahradu. Řekla bych, že spíše naléhala. Pořád dokola opakovala: „Pojďte si hrát, pojďte.“ Také během návštěvy dětem nabízela bonbony. Ty si děti nevzaly. Po asi patnácti minutách jsme vyrazili zase na cestu. Děti řekly, že na ně paní působila divně. Neuměly ten pocit popsat, ale naléhání paní a prostor, ve kterém štěňata byla, na ně nepůsobil dobře. Řekly však, že to byla dobrá zkušenost. Přestože se na začátku bály, jestli se jim něco nestane, tak nakonec vše dopadlo dobře.

- **Unavenost a nepřípravenost vybavení**

Během putovního tábora můžeme sledovat, jak každé dítě reaguje na pobyt jiným způsobem. Většinou děti, které s námi jdou poprvé, jsou během druhého až třetího dne velmi unavené. Děti, které s námi již na putovním táboře byly, nebo ty děti, které podobné aktivity dělají s rodiči, snáší tyto podmínky lépe. Jedné holčičce druhý den nebylo dobře. Horko, chůze, vstávání brzo ráno a spaní na zemi jí nejspíše neudělalo dobře. Proto jsme se rozhodli, že bude odpočívat a po obědě ji doprovodné vozidlo odvezlo do kempu, kde jsme měli spát. Tam si mohla odpočinout a vysprchovat se. Také jsme zjistili, že jí bolí nohy z bot, které má. Jedna holčička jí půjčila své náhradní. Měla jen sandály, které byly spíše do města. Pokud by se situace takhle nevyřešila, volali bychom nejspíše rodičům, aby přivezli jiné boty anebo aby si přijeli pro dceru. Ohledně vybavení dětí píšeme podrobné informace do instrukcí. Rodiče tedy ví, že děti potřebují boty, které jsou na turistiku a jsou prošlápnuté. Aby se nestalo, že děti budou mít po prvním dnu puchýře a budou je bolet nohy.

- **Vzájemná pomoc**

Během putovního tábora si děti mezi sebou pomáhaly. Při navigování mapy se snažily pomoci nejmenšímu s tím, aby pochopil mapu a dovedl je na správné místo. Když si děti zapisovaly do deníku svou cestu, tak společně vzpomínaly, co dnes zažily a jaké informace tam chtějí napsat. U stánku s waflemi neměly některé děti peníze na zmrzlinu. Všechny své peníze utratily už během cesty. Ostatní děti jim na zmrzlinu daly peníze a vysvětlily jim, ať si pro příště lépe rozhodnou, co s penězi udělají. Při přípravě spaní si děti podávaly věci,

pomáhaly si balit spacáky a hledat to nejpříjemnější místo na spaní. Během vaření děti pomáhaly s přípravou jídla, ohniště i s následným úklidem. Při stavění přístřešku se snažily být nápomocné a ptaly se vedoucích, jak mají postupovat. Mohu říci, že se děti snažily zapojovat do každé aktivity a pomáhat si mezi sebou.

7.4 Návrhy na úpravu programu

Po následné realizaci programu jsem zjistila, že by některé jeho části bylo potřebné upravit. Reportérský deník, který jsem vytvořila, by bylo potřebné upravit po gramatické stránce. Během tvoření jsem deník několikrát kontrolovala a nechala jsem ho zkontrolovat i vedoucími v organizaci. Následně při realizaci děti zjistily, že u osmisměrky je gramatická chyba. Po ostatních stránkách byl režisérský deník zpracován s ohledem na jeho využití výborně. Díky laminaci přední a zadní stránky byl pevnější a dětem se do něho lépe zapisovalo. Myslím si tedy, že deník byl vytvořen dostatečně k účelu a jeho provedení obstálo během putovního tábora.

Další návrh na úpravu se bude týkat tématu ptactva. Pro děti toto téma během realizace nebylo lákavé. Především tedy proto, že bylo velmi těžké ptáky pozorovat během naší cesty. Napadlo mě tedy vytvořit alternativu, a to tedy den zaměřený na horniny a nerosty. Ty se v Českém ráji bohatě objevují, a tak by děti toto téma mohly blíže prozkoumat.

Téma dne – horniny

Český ráj je územím bohatým pro pozorování hornin a nerostů. Krajina je tvořena vulkanity (například erozí vzniklý Zebín), sedimenty (usazené horniny), minerály (z vyvřelých hornin – křemen, achát i železná ruda), zkamenělinami (fosilizace živočišných i rostlinných pozůstatků), jeskyněmi (Bozkovské dolomitové jeskyně) i vodou, která mění okolí.

Pomůcky: lupá, miský, lžičky, atlas hornin a minerálů

Cíl: Blíže prozkoumat horniny, které se vyskytují kolem nás. Hledat souvislosti s prostředím, které nás obklopuje.

Aktivita – poznej mě: Abych téma hornin a nerostů dětem přiblížila, vytvořím kartičky, případně si vypůjčím ukázky nerostů a hornin. Ty dětem blíže představím. Na tuto aktivitu můžeme následně navázat hrou: Co mám za zády (každé dítě si vezme jednu kartičku/kámen a popisuje ho ostatním, kteří se ho snaží uhádnout).

Aktivita – pozoruj a hledej: Děti mají k dispozici atlas hornin a minerálů. Během naší cesty tak mohou sledovat horniny, které na své cestě potkáme. Lupy jim pomohou k bližšímu prozkoumávání a k objevování jejich textury. Během cesty se také zaměříme na to, jak se změnila nerosty s ohledem na prostředí. Mám tím na mysli to, že kámen může změnit svou formu, pokud na něj působí například voda či lidský faktor (schody v kamenech). Během našeho putování procházíme i vesnicemi a městy. Děti tak mohou pozorovat využití nerostů, jako stavebního materiálu apod. Do deníku bych vytvořila i tabulku, do které by si mohly zaznamenávat své zjištěné informace.

Aktivita – vápenec nebo pískovec: Děti rozdělíme na dvě skupiny. Ty se snaží během cesty zjistit o vápenci a pískovci informace, které jsou podle nich důležité. Následně si své závěry prezentují. Podporou jim bude atlas hornin, lupa a další pomůcky, které budou potřebovat.

Reflexe pro účastníky: Sedneme si do kolečka a zrekapitulujeme si den. Vyplníme si reportérský deník. Zjistíme, co jsme dnes objevili (jaké horniny a nerosty nás obklopují, k čemu jsou využívány, jak je mění prostředí apod.). Zodpovíme si otázky a budeme na ně společně hledat odpovědi. Podporou k reflexi bude atlas nerostů a hornin. Případně můžeme využít i publikaci o geologii.

Téma dne – chráněná krajinná oblast

Chráněné krajinné oblasti jsou území, která se snaží ochraňovat harmonicky vytvořenou krajinu. Jejich ochrana se odvíjí podle čtyř stanovených zón. Tyto zóny pak následně upravují režim v daných oblastech a blíže jsou specifikované zákonem. Během našeho putování se budeme pohybovat v blízkosti chráněné krajinné oblasti. Z tohoto důvodu mě napadlo, že by výstupem programu mohlo být vytvoření vlastní chráněné krajinné oblasti. S ohledem tedy na to, jaké informace děti během putování zjistily. Připravila bych si také dokument, který blíže specifikuje ustanovení chráněné krajinné oblasti. Například by to mohlo být nařízení vlády, kterým se vyhláší chráněná krajinná oblast Český ráj.

Pomůcky: výtvarné pomůcky, režisérský deník

Cíl: Vytvořit chráněnou krajinnou oblast jako výstup programu.

Bližší popis průběhu: Děti by se mohly rozdělit do skupin, ale nechala bych to na jejich uvážení. Následně bychom se mohli zaměřit na to, jestli si chtějí předem stanovit některé body chráněné krajinné oblasti (myslím tím body, které by musely uvést). Poté bych nechala dětem prostor pro vytvoření vlastní CHKO. To, jak by to pojaly, by bylo na nich. Mohly by vytvořit leták, zapsat informace na papír i vytvořit model. Vlastně by tato aktivita byla sama o sobě reflexí, která by poukázala na to, co si děti z putování odnesly. Ukázalo by nám to, co se podle dětí má ochraňovat a jakými kroky by chtěly toho docílit.

8 Fotodokumentace

Od zákonných zástupců dětí jsem získala souhlas s využitím fotografií pro potřeby diplomové práce. První den jsme do Jičína cestovali autobusem a vlakem. Ve vlaku jsem představila téma putovního tábora, rozdala režisérské deníky a děti se sblížovaly skrze hraní karetních her. Cesta utekla rychle. Na fotografiích můžete vidět, jak děti pozorovaly hmyz, vytváření vlastního brouka a vařily si večeři.

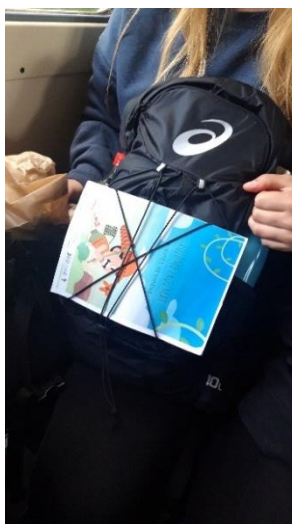
Obrázek 4: Čmelák

Obrázek 5: Úvod do programu

Obrázek 8: Kobylka zelená

Obrázek 7: Režisérský deník

Obrázek 6: Cesta vlakem

Už druhý den nás navigoval náš nejmladší účastník. Cesta se měnila z polní cesty na silnici, lesní cestu i zarostlý les. Na Kozákově jsme si udělali odpolední odpočinek po výborném obědu a vyrazili zase na cestu. Poslední fotografie zachycují vaření večere a aktivitu z tematického dnu ptactvo.

Obrázek 13: Zakládání ohně

Obrázek 12: Zápis do režisérského deníku

Obrázek 11: Orientace na rozcestníku

Obrázek 9: Orientace v mapě

Obrázek 10: Cesta

Obrázek 19: Odpočinek

Obrázek 17: V lese

Obrázek 18: Překonávání překážek

Obrázek 16: Večeře

Obrázek 20: Polední klid

Obrázek 15: Na obědě

Obrázek 14: Aktivita – ptáci

Třetí den jsme se zaměřili na téma květin. Děti je pozorují skrze lupy, dohledávají si informace v atlasu a vaří čaj. V tento den jsme procházeli kolem zříceniny Trosky a hradu Hrubá Skála. Děti si vařily večeri a následně si zpívaly u ohně.

Obrázek 21: Trosky

Obrázek 22: Čtení naučné tabule

Obrázek 27: Snídaně

Obrázek 26: Vaření večere

Obrázek 23: Pozorování květiny

Obrázek 25: Určování květin

Obrázek 24: Vaření čaje

Čtvrtý den jsme se zaměřili na téma stromů. Na fotografiích můžete vidět aktivitu můj strom a vytvořenou mapu, kde děti zaznamenaly naše putování. Snídani jsme měli u ohniště a odpolední odpočinek jsme strávili v Nebákově. Děti pomáhaly i se stavěním přístřešku. Ten byl protentokrát nutností, kvůli přicházející bouři.

Obrázek 32: Zámek Hrubá Skála

Obrázek 33: Aktivita – stavba mapy

Obrázek 28: Stavba přístřešku

Obrázek 29: Zápis do deníku

Obrázek 31: Aktivita – stromy

Obrázek 30: Polední klid

Poslední den si děti během sychravého rána připravovaly odpolední svačinu a oběd. Uklidili jsme materiál a přístřešek a následně vyrazili na cestu. Kvůli bouři byla cesta plná kaluží. Děti je přeskakovaly a některé se i vyvályly v blátě.

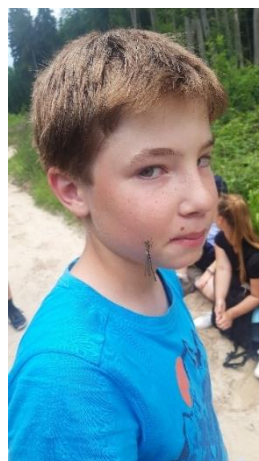
Obrázek 39: Balení věcí

Obrázek 38: Příprava svačiny

Obrázek 37: Příprava večeře

Obrázek 36: Hmyz na tváři

Obrázek 35: Zajištění přístřešku

Obrázek 34: Hrad Kost

Diskuze a závěr

Diplomová práce se zabývá vytvořením programu inspirovaného vzdělávací koncepcí Marie Montessori. Teoretická část blíže specifikuje zmíněnou vzdělávací koncepci, Marii Montessori a její pohled na vývoj dětí i neformální vzdělávání, během kterého je program realizován. Ve školním prostředí by program mohl být realizován během výprav nebo ve školní družině. Samozřejmě neopomím ani specifikaci prostředí, ve kterém byl program realizován. Všechny tyto poznatky mi napomohly vytvořit praktickou část, tedy celkovou realizaci programu.

Zpětnou vazbu jsem získávala během realizace putovního tábora skrze pozorování dětí a následně závěrečnou elipsou. Z pozorování dětí mě nejvíce zaujalo to, jak přistupovaly k zodpovědnosti a jejich svobodě. Skrze reálné činnosti (vaření večere, ztracení mapy, zakládání ohně, přípravu místa na spaní, hledání cesty na mapě, objednávání jídla apod.) děti získaly určitou míru svobody a zodpovědnosti. Mohly se rozhodovat podle svého uvážení a zjišťovat, čeho jsou schopné (výběr činnosti, navštívení štěňat, odpočinek, zmíněné situace a další). Některé například zjistily, že nebyly na putovní tábor dostatečně připravené. Ať už po fyzické stránce nebo materiálně. I tato negativní situace jim předala cennou zkušenost. Děti během programu spolupracovaly a hledaly odpovědi na své otázky k tématu dne. Během ranních a večerních elips jsem zjišťovala, co děti během daného dne objevily a jak ke zjištěným informacím přistupovaly. Každý den získaly nové zkušenosti. Nejatraktivnější bylo pro děti téma hmyzu, kde chytali malé tvory opatrně do nádob s lupou. Mohly tak vidět přírodu zblízka a bezpečně.

Podobu otázek v závěrečné elipse jsem nechala především na dětech. Díky tomu jsem zjistila, na co se během putovního tábora zaměřily a co je nejvíce ovlivnilo. Nejsilnějšími zážitky pro ně byly stavba přístřešku, bouřka, kadibudky i brodění vodou a bahnem. Naučily se chytat brouky, více spolupracovat s ostatními, dojít si na záchod do kadibudky a poznat Kolihu, Kozobce a Máchelku Pampeliškovou. Nejnáročnější pro ně bylo chodit do kopce, nebýt doma u televize, vstávat brzo ráno, ujít trasu putovního tábora a hygiena. Nejlépe se jim přespávalo u chaty myslivců a v kempu Zrcadlová koza, protože jim bylo teplo, bylo tam zázemí a mohly spát v hamace. Nejhůře se jim spalo u stánku Bubble wafle a na Smetanově vyhlídce. Na těchto místech jim byla zima a foukalo.

Na putovním táboře zažily poprvé chodit 5 dní v kuse, hrát uno a změřit strom. Hrdé byly především na to, že zvládly pobyt i bez svých blízkých kamarádů, ušly celou trasu, nebyly sprosté, pomohly postavit přístřešek a chytily obří kobylku zelenou.

Následně jsem po realizaci programu zaslala rodičům dotazník, aby mohla organizace zjistit, jak jsou klienti spokojení. Získala jsem tak důležitou zpětnou vazbu a souhlas k využití fotografií pro potřeby diplomové práce. Výsledky dotazníku nemohu blíže uvést, ale mohu je shrnout. Rodiče chtějí své děti znovu přihlásit na putovní tábor. Vyhovoval by jim delší pobyt s příjezdy a odjezdy během víkendu. Výhrady měli jen k oblasti stravování. Všichni rodiče mi dali souhlas k využití fotografií pro potřeby diplomové práce.

Příprava realizace programu byla velice náročná. Bylo to pro mě poprvé, co jsem se účastnila každého bodu realizace putovního tábora. Zjistila jsem tak, kolik práce se za přípravou skrývá a na jaké oblasti je důležité si dávat pozor. Nejnáročnější bylo asi zařizování míst na přespaní a hospod na obědy. Na základě realizace programu jsem následně zjistila, jaké jeho části by bylo dobré upravit a vymyslela jsem návrhy na jeho úpravu. Tedy úpravu reportérských deníků a návrh aktivit na téma nerostů a CHKO.

Závěrem bych chtěla zmínit, že mě vytvoření a realizace programu obohatily v práci volnočasového pedagoga, vychovatelky i učitelky. Bylo to pro mě poprvé, kdy jsem se podílela na většině oblastí realizace putovního tábora. Získala jsem tak komplexní představu o tom, co se za realizací programu skrývá a na co vše se musíte zaměřit. Můj zájem o Montessori vzdělávací koncepci touto diplomovou prací nekončí. Během cesty do Spojených států amerických jsem navštívila Montessori mateřskou školu ve městě Fredrick v Marylandu. Skrze tuto zkušenost jsem mohla zjistit, jak probíhá Montessori vzdělávání i v jiných zemích.

Seznam použitých zdrojů

- Association Montessori Internationale. (2023). *Glossary of Montessori Terms*. <https://montessori-ami.org/resource-library/facts/glossary-montessori-terms>
- Český ráj. (2023). <https://www.cesky-raj.info/cs/o-regionu/>
- David, P., & Soukup, V. (2020). *Český ráj: známý i neznámý*. Euromedia Group.
- Hájek, B., & Pávková, J. (2011). *Školní družina* (3., aktualiz. vyd). Portál.
- Chráněná krajinná oblast Český ráj. (2023). <https://ceskyraj.nature.cz/>
- Jedlička, R., & Kořá J., & Slavík J. (2018). *Pedagogická psychologie pro učitele*. Grada.
- Kasper, T., & Kasperová, D. (2008). *Dějiny pedagogiky*. Grada.
- Kasperová, D. (2023). *Neformální vzdělávání*. Technická univerzita v Liberci.
- Kasper, T. (2012). *Reformní a alternativní aspekty vzdělávání – historické kontexty a současné příklady*. Technická univerzita v Liberci.
- Kocourek, J. (2022). *Český ráj: ráj na zemi*. Kultura města Mladá Boleslav a.s. - Infocentrum Mladá Boleslav.
- Kopecký, M. (2018). *Celoživotní učení a transnacionalizované veřejné politiky: lidský rozvoj v (post)krizové konfliktní éře*. Filozofická fakulta Univerzity Karlovy.
- Langmeier, J., & Krejčířová, D. (2006). *Vývojová psychologie* (2., aktualiz. vyd). Grada.
- Lillard, A. S., & McHugh, V. (2019). *Authentic Montessori: The Dottoressa's View at the End of Her Life Part II: The Teacher and the Child*. Journal of Montessori Research, 5 (1), 19–34. <https://doi.org/10.17161/jomr.v5i1.9753>
- Mavric, M. (2020). *The Montessori Approach as a Model of Personalized Instruction*. Journal of Montessori Research, 6 (2). <https://doi.org/10.17161/jomr.v6i2.13882>

- Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky. (2007). *Strategie celoživotního učení ČR*.
file:///C:/Users/42072/Desktop/fotky%20pu%C5%A5%C3%A1k/Strategie_CZU_sc_hvaleno_vladou.pdf
- Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky. (2023)
<https://www.msmt.cz/mladez/neformalni-vzdelavani-1>
- Mooney Carol, G. (2000). *Theories of childhood: an introduction to Dewey, Montessori, Erikson, Piaget, and Vygotsky*. Redleaf Press
- Montessori, M. (2017). *Objevování dítěte*. Portál.
- Montessori, M. (2019). *Londýnské přednášky*. Portál.
- Montessori, M., & Glabazňa, R. (2018). *Absorbující mysl: vývoj a výchova dětí od narození do šesti let*. Portál.
- Poussin, C., Roberfroid, A., & Klimšová, Z. (2018). *Nauč mě, jak to mám udělat sám: pedagogika Montessori vysvětlená rodičům*. Svojtka & Co.
- Průcha, J. (2012). *Alternativní školy a inovace ve vzdělávání (3., aktualiz. vyd)*. Portál.
- Rýdl, K. (2003). *Inovace školských systémů*. ISV.
- Rýdl, K. (2007). *Metoda Montessori pro naše dítě*. Univerzita Pardubice.
- Svobodová, J. (2007). *Výběr z reformních i současných edukačních koncepcí*. MSD.
- Vágnerová, M., & Lisá, L. (2021). *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum.
- Walterová, E. (2004). *Úloha školy v rozvoji vzdělanosti (2. díl)*. Paido.
- Zajíc, J. (2020). Neformální vzdělávání: Možné přínosy neformálního vzdělávání založeného na systému hodnot. *Pedagogika*, 70 (3), 368-377.
<https://doi.org/10.14712/23362189.2020.1674>
- Zelinková, O. (1997). *Pomoz mi, abych to dokázal sám*. Portál.

Seznam příloh

8.1	Příloha č. 1 – propozice pro rodiče.....	78
8.2	Příloha č. 2 – režisérský deník.....	80
8.3	Příloha č. 3 – souhlas s využitím fotografií.....	92

Přílohy

8.1 Příloha č. 1 – propozice pro rodiče

RODINNÉ CENTRUM TUDYZNUDY
RODINNÉ KŘÍŽE 123, 53025 P. DOBNÁ ŘEPIČ
TEL. 460 914 700
IČO 22949432
BO 0020455741/0000

PUTOVNÍ TÁBOR
KRONIKA ZTRACENÉ STOPY

termín: 11. - 15. 7. 2022 (pondělí-pátek)
místo: Český ráj

Odjezd 11. 7. 2022
Hradec Králové (sraz před vlakovým nádražím) v 7:45
Holic (sraz u budovy autobusového nádraží) v 6:25

Předpokládaný návrat: 15. 7. 2022
Hradec Králové (vlakové nádraží) - přijedeme cca v 15:00
Holic (autobusové nádraží) - přijedeme cca v 16:41

Cestu můžete sledovat na fb:
<https://www.facebook.com/rodinnecentrum.tudyznudy>

na instgramu:
<https://www.instagram.com/tudyznudy/>

Při předání dítěte:
zdravotník si převezme dokumentaci: v obalu A5 nebo euroobalu A4 - v něm

- očkovací průkaz
- kopii průkazu zdravotní pojišťovny (stačí černobílá)
- prohlášení rodiče nebo odpovědné osoby o bezinfekčnosti (vyplněnou a podepsanou s datem 11. 7. 2022)
- dostatek léků (pokud dítě nějaké bere a s rozpisem dávkování)
- rodič informuje o momentální situaci a potřebách dítěte/děti a osobních zvláštnostech

Batůžek na cestu (pondělí):

- menší batoh na cestu
- pláštěnka (nejlépe pončo, aby zakrylo i případně batoh)
- notýsek (a5) a propisku
- láhev s pitím
- peněženku
- svačinu (první jídlo na cestě bude oběd)
- pohodlné oblečení (odpovídající počasí, pokrývku hlavy a vyšlápnuté boty!!)

Kapesné:

- nedávejte dětem velké částky (kapesné můžete svěřit vedoucím, kteří jim ho budou vydávat podle potřeby)
- kapesné bude potřeba na pohled, poštovní známku nebo na případnou sladkost (jídlo a pití je zajištěné - není tedy potřeba velké kapesné)

Obrázek 44: Propozice pro rodiče – strana 1

RODINNÉ CENTRUM TUDYŽNUDY
HORNÍ ŘEČICE 127, 53375 P., DOLNÍ ŘEČICE
TEL. 603 414 980
IČO 22849432
BU 1028455941/6100

Co s sebou:

- spací pytel (kvalitní a teplý, fleecovou deku do spacího pytle, polštářek pod hlavu a karimatku)
- oblečení na spaní (případně čepici a teplé ponožky - dětem vysvětlíte, že toto oblečení je pouze na spaní)
- pro stravování: ešus s držadlem a víčkem na jídlo + lžice, utěrka, plechový nebo plastový hrníček (vše označené jménem dítěte, nesmazatelným fixem - proberte s dětmi důležitost dokonalého umytí nádob na jídlo a hygienické důvody, proč musí být vždy čisté!!)
- oblečení na pobyt na cestě - spodní prádlo (i 1x podvlékačká tílko) a ponožky v dostatečném počtu, 3x trička krátký rukáv, 1x tričko dlouhý rukáv, 2x kraťasy, 1x mikinu, dlouhé kalhoty, větrovku, 2x tepláky nebo elasťáky, 1x plavky, 1x kšiltovka a 1x šátek (všichni - bude se používat případně na hry), sáček na špinavé prádlo (např. starší povlak na polštář)

! RADĚJI STARŠÍ OBLEČENÍ !

- papírové kapesníky, 1x toaletní papír, hygienické potřeby (kartáček na zuby, pasta, mýdlo, hřebec), 1x ručník a 1x menší ručník, krém na opalování, repelent, baterka (náhradní baterie), láhev na pití na cesty (0,5l - mají již v pondělí v batůžku)
- boty: pohodlné boty na pochod 1x (mají je v pondělí na sobě - prošlápnuté!!), 1x sandály (tyto boty slouží dětem, když odpočívají - mohou být i crocsy apod.), náhradní tenisky (min. 1x)
- kapesní nožík

vše sbalené ve sportovní tašce (jednou jen na 5 dnů - kufry a velké tašky nebereme), polštářek a obuv do malé tašky, spacák a karimatka mimo

POKUD BYSTE MĚLI - vezměte si dalekohled (děti budou prozkoumávat přírodu)

IFORMACE A PROSBA:

**nedávejte dětem drahé šperky, MP3/MP4 přehrávače, sluchátka, cenné hodinky (nebudeme je dětem hlídat ani nabíjet)
mobily na tábor NEDÁVEJTE - jsou na nich dost závislí během roku, tak si 5 dní od nich odpočinou**

**pokud chcete informace o dětech - zavolejte nám
vhodný čas volání: ráno 9:00-9:30 nebo 13:30-14:30
volat můžete: Zdeněk Sháněl (zdravotník a vedoucí) - vodafone 731 765 151
Kristýna Shánělová (vedoucí) - t-mobile 728 104 556
Hana Shánělová (hlavní vedoucí) - vodafone 603 414 980**

**pokud se nedovoláte - nemáme signál, napište SMS ozveme se
případné dotazy můžeme vyřizovat již teď na stejných telefonních číslech**

ZA VEDENÍ PUTOVNÍHO DĚTSKÉHO TÁBORA
RODINNÉHO CENTRA TUDYŽNUDY
Bc. HANA SHÁNĚLOVÁ

8.2 Příloha č. 2 – režisérský deník

Obrázek 46: Režisérský deník – přední strana

STROMY

NAJDI V OSMISMĚRCE STROMY, KTERÉ JSI CESTOU POTKAL:

L A K S Í L Ň B Ť Ň C Č Š P Ť Y
S D U B O E P Q S D O N H K T D
Ť U I Ť Š Ň E Š E Ř T V H H I Í
F Ď Ň U Š A H I K R M S I Ů S Ů
H H R I Z B T R J J Z Ř M L B Ě
F H B B O R O V I C E S B T S Ď
P S T I Ř V P A L N R D O S A A
C X Č D Ě É V Ý M Í A Í L E X O
Ť E V O Š Á L G G Ř V T D E Š J
J Š V Ř Q Í Ý E B D Ď B Ť K K A
Í L L O P O T J J O C Í U U Á S
R O L A L N H O A M Ů M B Ý Š A
O B Ř Í Z A Á H V B P H Ó A E N
V W Z Q B N J J O A L L H A Ř G
E C A R P I M Ů R I G O Q T O M
C I M Ž F J B Á Ř E J H Ň Q É O

STROM NENÍ V OSMISMĚRCE? TO NEVADÍ.
TADY JE JEŠTĚ MÍSTO DOST:

JASAN
JAVOR
JÍROVEC
ŠKUMPA
LÍSKA

JEDLE
SMRK
BOROVICE
MODŘÍN
TIS
JALOVEC
ZERAV
JINAN
OŘEŠÁK
JABLOŇ
HRUŠEŇ
TŘEŠEŇ
SLIVOŇ
VRBA
TOPOL
BŘÍZA
OLŠE
LÍPA
DUB
BUK
HABR
HLOH
JEŘÁB
JILM

Obrázek 47: Režisérský deník – osmisměrka stromy

CO JSEM ZJISTIL?

NAPIŠ SI INFORMACE, KTERÉ JSTE VE SKUPINĚ ZJISTILI O VYBRANÉM STROMU

Obrázek 48: Režisérský deník – stromy

KVĚTINY

NAJDI V OSMISMĚRCE KVĚTINY, KTERÉ JSI CESTOU POTKAL:

Z D A S Q R Í N K N K Í V O Ť Š Ů N A T
 J I T R O C E L Ě Í E Č Č R Ř Ý O Í Ř N
 Ť É Í P O M N Ě N K A T Á V Y Ž Á Á P Í
 L O P U C H L Ř Y Ď P A Ý E O Š B Ď L N
 S Ů F L É G Y I L Q R G Ý K Ž C H Ů I K
 Q P C E S K X Ď E E H S V L A Č E C C E
 O P Ů H S Ú K Ž P C C P V P Ž V Á Ň N L
 O J S Y X Ň O Í L K H T E Í Č Ť K S Í Q
 Ě E R R Á Ň Ů Č N S Í M X N Z Y Ú A K D
 Ž P Ř T T Z V S Ň Č Y N E Ř Í E F S P Ď
 E C I N Š I Ř E Ř Á I M D L H Z L A A A
 M K Š O Ú Ú Ř K J A E V O O T V E N M K
 Ú Ě Ř K K C Ú A E B N L O R H Z Ň K P V
 A Z V O N E K A Š T C I E T B A Í A E A
 O N L Ň Ř L N H V G U G T V Š O J Ť L H
 U W Z E O X L Á Ž I Ť O M E A A D Ť I C
 Ň K P I T H V P M H Ř A H P R Ť L Í Š U
 L K V C V E V P K Ř T P I O M P Š V K L
 A Š O K J I J I A Á E P O Č K B O L A H
 Á C Ř U N J D Ž M Q M H J K I K R K Š Ň

KVĚTINA NENÍ V OSMISMĚRCE? TO NEVADÍ.
 TADY JE JEŠTĚ MÍSTO DOST:

ŠŤOVÍK
 CHMEL
 JAHODNÍK
 MÁK
 JETEL
 PELINĚK
 NETÝKAVKA

JITROCEL
 SVÍZEL
 VIOLKA
 ZVONEK
 POMNĚNKA
 KOHOUTEK
 CHRPA
 PAMPELÍŠKA
 HEŘMÁNEK
 KOPRETINA
 LOPUCH
 LEKNÍN
 VLAŠTOVIČNÍK
 ŘEPA
 ŘEŘIŠNICE
 PENÍZEK
 SVLAČEC
 PLICNÍK
 KOPŘIVA
 HLUCHAVKA
 MÁTA
 DOBROMYSL
 PRYSKYŘIČNÍK
 SASANKA
 ŠŤAVEL
 DIVIZNA

Obrázek 49: Režisérský deník – osmisměrka květiny

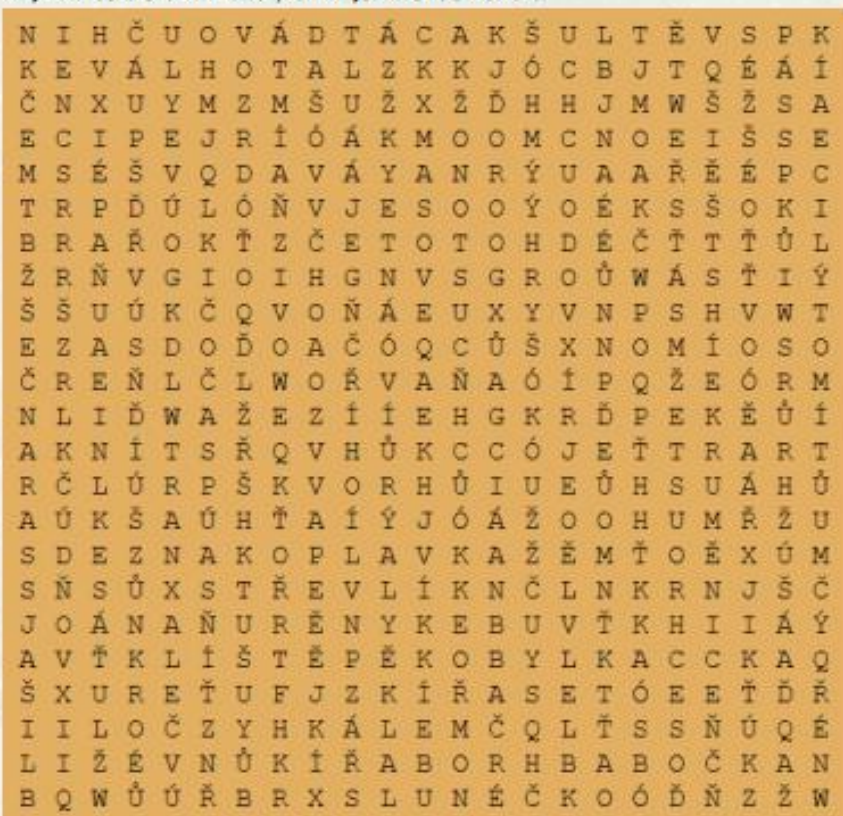
CO DÁME DO ČAJE?

Z JAKÝCH PŘÍRODNIN JSTE UDĚLALI ČAJ?
JAK CHUTNAL?

Obrázek 50: Režisérský deník – čaj

VE STÍNU A POD KAMENEM

NAJDI V OSMISMĚRCE HMYZ, KTERÉ JSI CESTOU POTKAL:

NENÍ V OSMISMĚRCE? TO NEVADÍ.
TADY JE MÍSTO DOST:

ZLATOHLÁVEK
SLUNĚČKO
SVĚTLUŠKA
LIŠEJ
BEKYNĚ
ŽLUŤÁSEK
BABOČKA
POTÁPNÍK
STŘEVLÍK
HROBAŘÍK
KOVÁŘÍK
TESAŘÍK
ROHÁČ
CHROUST

STONOŽKA
MNOHONOŽKA
VODOUCH
KŘÍŽÁK
SEKAČ
KLĚŠTĚ
STÍNKA
VÁŽKA
ŠÍDLŮ
MOTÝLICE
ŠKVR
KOBYLKA
SARANĚ
RUMĚNICE
KNĚŽICE
BRUSLAŘKA
ZNAKOPLAVKA
MŠICE
MOUCHA
OVÁD
KOMÁR
JEPICE
MRAKOLEV
MRAVENEK
VČELA
ČMELÁK
VOSA
SRŠEŇ

Obrázek 51: Režisérský deník – osmisměrka ve stínu a pod kamenem

MŮJ BROUK

JAKÝ TVOR SE BUDE SKRÝVAT VE STÍNU A POD KAMENEM?
PRVNĚ SI HO NAKRESLI A POTOM VYTVOŘ POMOCÍ PŘÍRODNIN A MODELÍNŮ

Obrázek 52: Režisérský deník – můj brouk

PTACTVO

NAJDI V OSMISMĚRCE PTACTVO, KTERÉ JSI CESTOU POTKAL:

- KÁNĚ
- JESTŘÁB
- POŠTOLKA
- SOKOL
- SOVA
- KALOUS
- PUŠTÍK
- TETŘEV
- BAŽANT
- KOROPEV
- HOLUB
- HRDLÍČKA
- KUKAČKA
- DATEL
- STRAKAPOUD
- SKŘIVAN
- VLAŠTOVKA
- KONIPAS
- ČERVENKA
- SÝKORA
- STRNAD
- STEHLÍK
- PĚNKAVA
- VRABEC
- KOS
- ŠPAČEK
- DROZD
- SOJKA
- KACHNA

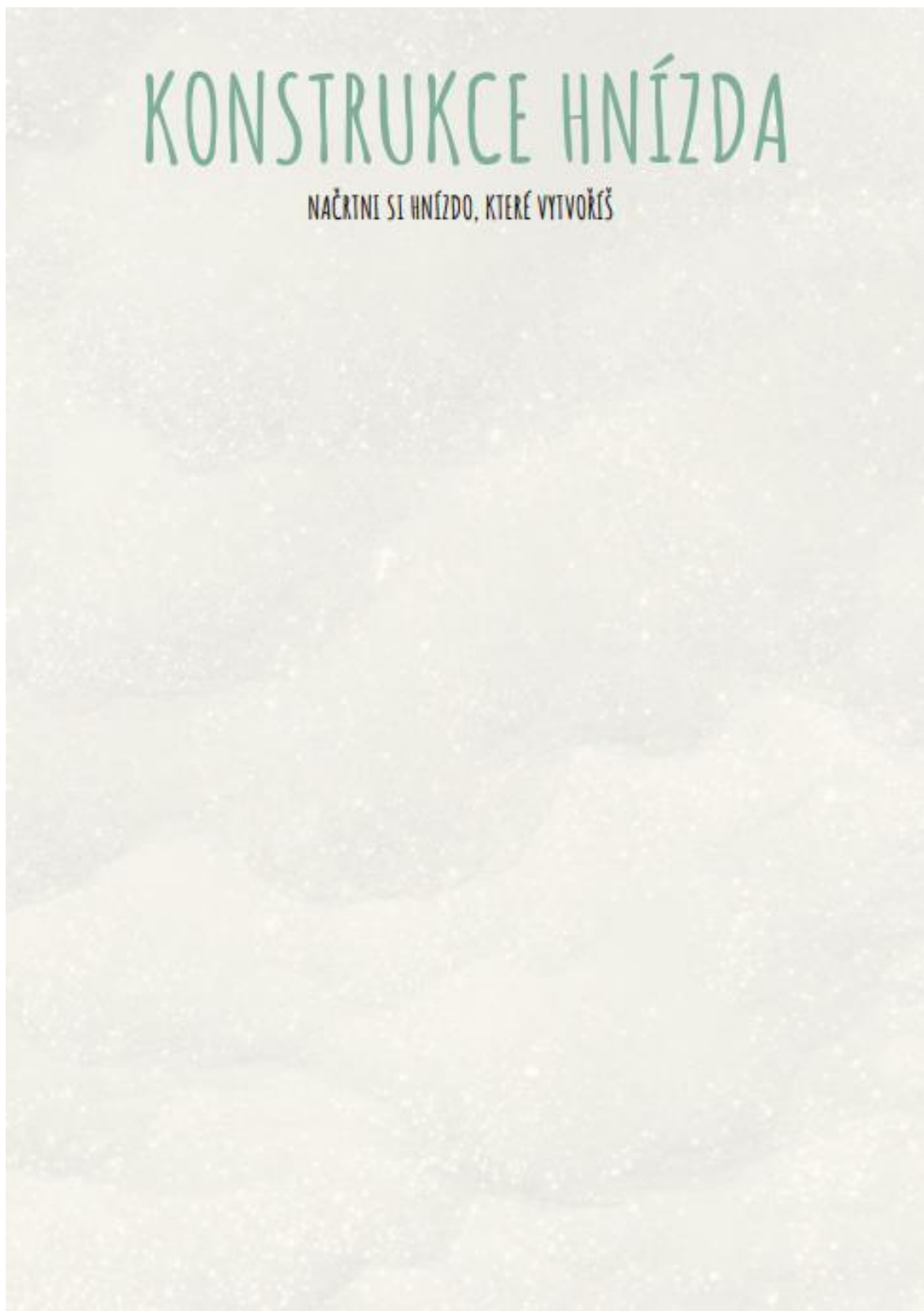
NENÍ V OSMISMĚRCE? TO NEVADÍ.
 TADY JE MÍSTO DOST:

- ČÁP
- VOLAVKA
- LABUŤ
- HUSA
- LYSKA
- JEŘÁB
- ČEJKA
- STRAKA
- VRÁNA
- HAVRAN
- KRKAVEC

Obrázek 53: Režisérský deník – osmisměrka ptactvo

KONSTRUKCE HNÍZDA

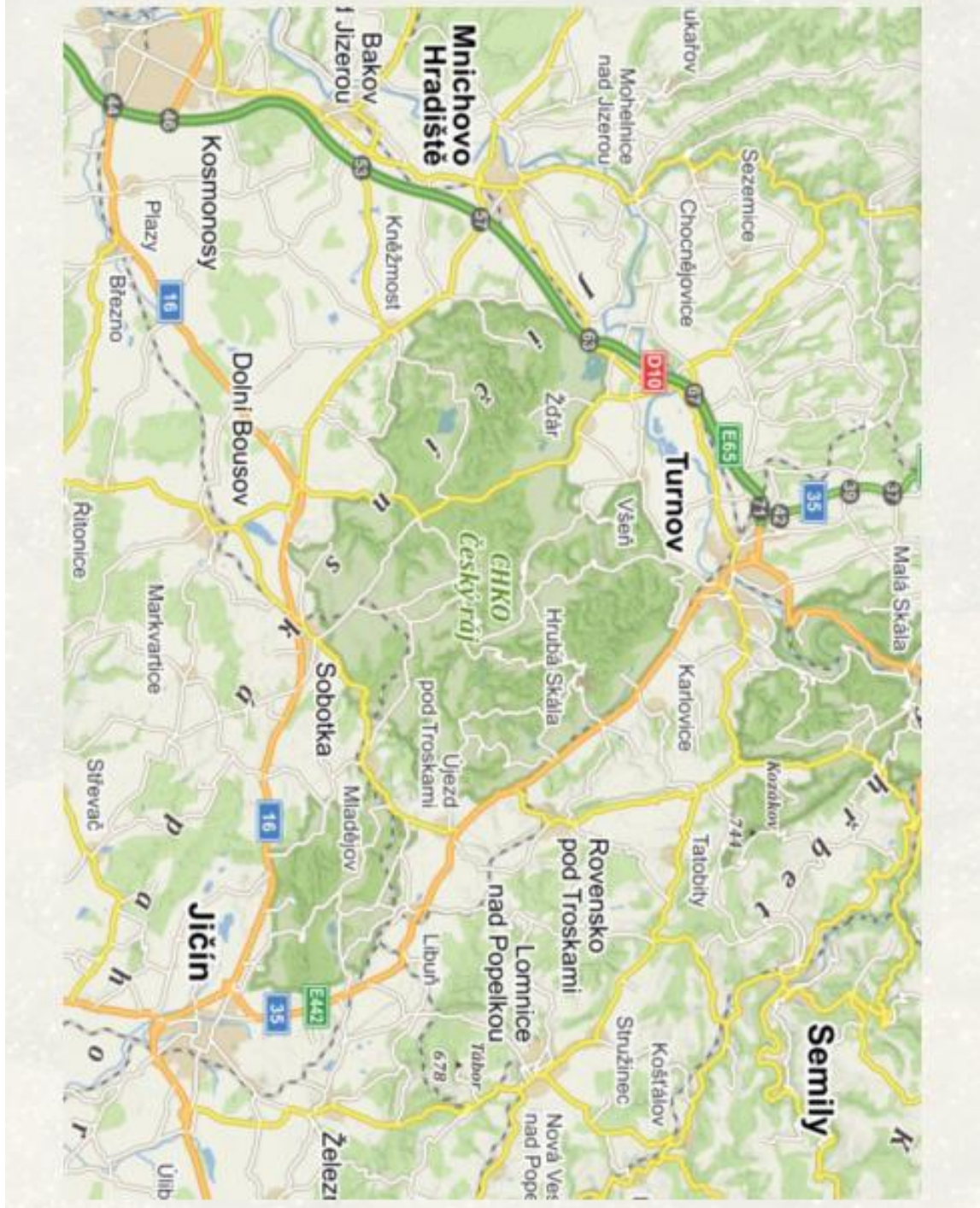
NAČRTNI SI HNÍZDO, KTERÉ VYTVOŘEŠ

Obrázek 54: Režisérský deník – konstrukce hnízda

MAPA

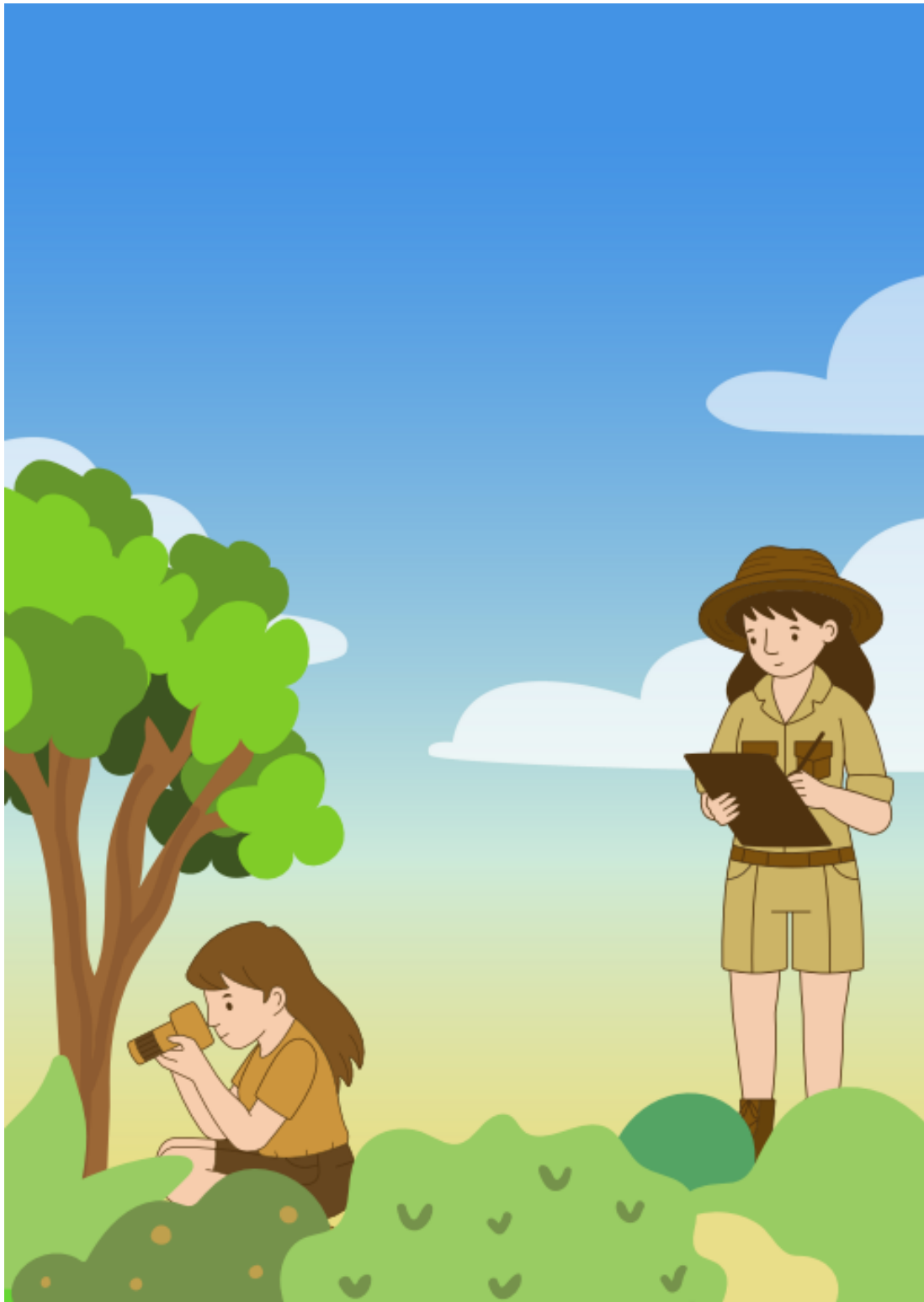
ZAZNAMENEJ SI ZAJÍMAVOSTI Z CESTY

Obrázek 55: Režisérský deník – mapa

Obrázek 56: Režisérský deník – poznámky

Obrázek 57: Režisérský deník – zadní strana

8.3 Příloha č. 3 – souhlas s využitím fotografií

Realizace programu putovního tábora bude popsána v diplomové práci (Program inspirovaný Montessori pedagogikou, autorka: Bc. Kristýna Shánělová). Souhlasíte s využitím fotografií z putovního tábora pro potřeby diplomové práce? - uveďte jméno dítěte/děti a ANO/NE

7 odpovědí

Nathalie Knejšlová ANO
Ano - Grimová Nikola
Sára Látová ano
Zuzana a Jonáš Balínkovi - ANO
Matouš Kareš ano
Vojtěch Knill ANO
Jan a Matouš Holas - ANO

Obrázek 58: souhlas s využitím fotografií